

TARINA VOIMAANNUTTAA

Sadutusmenetelmän arviointia pienten lasten vastaanottokodissa

Maija Haapala ja Joanna Saarnio

Opinnäytetyö, kevät 2011

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak Etelä, Helsinki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

lastentarhanopettajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Haapala, Maija & Saarnio, Joanna. Tarina voimaannuttaa – Sadutusmenetelmän arviointia pienten lasten vastaanottokodissa.

Diak Etelä, Helsinki, kevät 2011, 60s., 3 liitettä

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalian koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, miten sadutusmenetelmä soveltuu lastensuojelussa käytettäväksi ja mistä vastaanottokodin lasten sadut kertovat. Sadutus on laajalti päivähoitossa käytetty ja myös kansainvälisesti tunnettu työmenetelmä. Sadutus on saanut myös tunnustusta osakseen.

Saduttaessa saduttaja pyytää lasta kertomaan sadun omin sanoin ja kirjaa sen korjaamatta virheitä. Saduttaja lukee sadun ääneen, minkä jälkeen lapsi saa vielä korjata satua, jos haluaa. Sadulle ei anneta valmista aihetta, eikä satua arvioida. Saduttaminen on demokraattinen ja vuorovaikutuksellinen tilaisuus kohdata ja kuunnella lasta.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineistoa kerättiin saduttamalla lapsia pääkaupunkiseudulla sijaitsevassa pienten lasten vastaanottokodissa. Kolmea lasta sadutettiin kesäkuun 2010 aikana kahdesta kolmeen kertaan. Sadutushavaintoja kertyi kaiken kaikkiaan kahdeksan kappaletta. Lopuksi sadutustilanteista sekä saduista luokiteltiin eri teemoja.

Tulokset osoittivat, että sadutus soveltuu hyvin lastensuojeluyksikössä käytettäväksi työmenetelmäksi. Sadutus voimaannuttaa lasta käsittelemään vaikeitakin asioita ja ilmaisemaan itseään. Lapset nauttivat saamastaan ajasta ja huomios- ta vuorovaikutustilanteissa. Sadutuksen myötä lapsi rohkaistuu toimimaan myös muissa tilanteissa. Sadutus sopii menetelmäksi omahoitajasuhteen luomiseen.

Asiasanat: sadutus, lastensuojelu, laadullinen tutkimus

ABSTRACT

Haapala, Maija and Saarnio, Joanna

An empowering story – evaluating story crafting method in children's welfare unit.

60p., 3 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2011

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The objective of the thesis was to study how the Finnish story crafting method suits the field of child welfare and what do the children's stories reveal. Story crafting method is widely used in the Finnish daycare centers and the method is also internationally well-known and has received recognition both nationally and internationally.

Story crafting is an interactive situation when an adult stops to listen what a child has to say. An adult asks the child to tell a story in his/her own words and documents it word for word without correcting mistakes. Story crafting is a perfect way to listen and confront children.

The qualitative research method was used in the study. The material was collected by using the method of story crafting in small children's welfare unit in 2010. Three children between 2–6 year olds took part in the story crafting summer club. The method of story crafting was used two to three times per child. The story crafting situations were analyzed and categorized into themes which appeared in the stories.

The results showed that story crafting could be used with children in children's homes, for example. In addition, the story crafting method could be a good tool for children to process their feelings and experiences.

The study may indicate that story crafting is a practical tool to be used in child welfare and it can also be employed to help children to cope better with the challenges of early childhood development.

Keywords: story crafting, child welfare, qualitative research method

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 SADUTUS JA SATUJEN MAAILMA	8
2.1 Sadutuksen historiaa	8
2.2 Sadut ja tarinat osana lasten kulttuuria.....	9
2.3 Sadutus työmenetelmänä.....	10
2.4 Miten saduttaa?	12
2.5 Lapsikeskeisyys ja osallisuus lastensuojelutyössä.....	14
3 SADUTUKSEN MERKITYS LAPSEN KEHITYKSESSÄ.....	16
3.1 Lapsen sosiaalinen kehitys.....	16
3.2 Lapsen kielellinen kehitys.....	17
3.3 Itsetunnon kehitys ja voimaantuminen.....	18
4 LASTEN KEHITYKSEN HÄIRIINTYMINEN	20
4.1 Kiintymyssuhde ja sen häiriöt	20
4.2 Vanhemmuus ja kiintymyssuhde	22
4.3 Lapsi ja stressi.....	23
4.4 Traumatisoitunut lapsi	24
4.5 Sijaishuolto ja pienten lasten vastaanottokoti	25
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	27
5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	27
5.2 Tutkimuksen toteutusaikataulu	27
5.3 Tiedonkeruumenetelmät.....	28
5.4 Tutkimusaineisto	30
5.5 Aineiston analyysi.....	31
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET	33
6.1 Sadutustilanteiden analyysi	33
6.1.1 Aktiivisuus ja aloitteellisuus.....	34
6.1.2 Arvostelun pelko	35
6.1.3 Lapsen keskittyminen	35
6.1.4 Onnistumisen kokemukset.....	36

6.1.5 Aikuisen rooli	36
6.2 Satujen analyysi	37
6.2.1 Pelottavat asiat	38
6.2.2 Onnelliset asiat	38
6.2.3 Menettäminen	39
6.2.4 Satujen hahmot.....	40
6.2.5 Hoivaaminen.....	41
6.3 Yhteenveto sadutustilanteista.....	41
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	44
7.1 Sadutuksen toimivuus ja hyödynnettävyys lastensuojelussa.....	44
8 POHDINTA	47
8.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	47
8.2 Opinnäytetyöprosessin arviointi.....	49
8.3 Oma ammatillinen kasvu	51
LÄHTEET.....	52
LIITE 1 Vanhempien lupalappu.....	57
LIITE 2 Havainnointilomake	58
LIITE 3 Alinan satu ja piirustus sadusta	59

1 JOHDANTO

Vuoden 1991 jälkeen kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kasvanut tasaisesti. Vuonna 1991 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 8724 lasta ja nuorta. Kaikkiaan vuonna 2009 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli yli 16 000. (Stakesin lastensuojelutilasto 2011.)

Lastensuojelulasten määrä on kasvussa, ja uusille menetelmille on tarvetta. Suomessa lapsi-instituutioita, kuten päivähoitoa, neuvoloita ja lastensuojelua, leimaa aikuislähtöisyys ja kiireen tuntu. Vaikka lastensuojelutyötä on pyritty kehittämään lapsilähtöisempään suuntaan, esimerkiksi Pääkaupunkiseudun lastensuojelun kehittämissyysikkö – hankkeessa, ovat työmenetelmät edelleen usein aikuislähtöisiä. Lapsikeskeisyyttä korostetaan niin lastensuojelulaissa kuin erilaisissa lastensuojelutyön kehittämishankkeissa. Muukkosen ja Tulensalon (2004) mukaan lapsikeskeisen työskentelyn tavoitteena on suojella, tukea, vahvistaa ja eheyttää lasta pitämällä lapsikeskeisyyttä työtä ohjaavana viitekehyksenä. Lapsikeskeisiin tavoitteisiin pyritään ensisijaisesti kuulemalla, kohtaamalla ja tukemalla lasta. (Muukkonen & Tulensalo 2004, 3–4.)

Sadutusmenetelmän kehittäjän Monika Riihelän (1996) mukaan näiden teknikoiden tilalle tulisi kehittää menetelmiä, joiden avulla lapset saataisiin itse kysymään, ratkomaan ongelmia ja ihmettelemään. Sadutusmenetelmän avulla voitaisiin aktivoida lapsia ja hankkia tietoa siitä, miten he mieltävät asioita. (Riihelä 1996, 183.) Sadutus on laajalti päivähoidossa käytetty työmenetelmä, jolla on monia positiivisia vaikutuksia lapseen. Mielestämme lastensuojelussa työskennellään samanlaisten lasten kanssa kuin päivähoidossakin. Lasten, jotka tarvitsevat kahdenkeskistä aikaa, yhdessäoloa ja vaikeiden asioiden työstämistä. Lastensuojelulapset saattavat tarvita niitä kaksin verroin enemmän mahdollisten traumaattisten kokemustensa vuoksi. Sen vuoksi päätimme toteuttaa tämän kehittämishankkeen, joka soveltaa tunnettua – myös terapeutin työskentelyn menetelmänä pidettyä – voimavaraistavaa ja lapsikeskeistä sadutusmenetelmää lastensuojeluun.

Opinnäytetyön teoriaosuus kuvaa paitsi käyttämämme sadutusmetelmän teoriaa, myös lapsen psyykkistä, sosiaalista ja kielellistä kehityskaarta 3–6-vuotiaana sekä itsetunnon kehittymistä. Lapsi on psyykkisten, sosiaalisten ja kielellisten toimintojen kokonaisuus, minkä vuoksi näimme tärkeänä kuvata näitä kehitysaskelia pienen lapsen elämässä. Monet lastensuojelun asiakkaista ovat kokeneet erilaisia kehitystä häiritseviä asioita, joihin olennaisesti liittyy kiintymyssuhdeteoria. Kuvaamme myös muutamaa merkittävää lapsen kehityksen häiriötekijää sekä stressin ja trauman vaikutusta lapseen.

Opinnäytetyömme on luonteeltaan laadullinen. Aineistoa keräsimme saduttamalla lapsia pienten lasten vastaanottokodissa. Tutkimusmenetelminä käytimme osallistuvaa havainnointia sadustilanteissa ja lasten sadutusten teemoittelua sekä luokittelua. Tutkimuskysymyksemme olivat miten sadutusmenetelmä soveltuu lastensuojelussa käytettäväksi ja mistä vastaanottokodin lasten sadut kertovat.

Opinnäytetyömme tähtää esittelemään helposti toteutettavan sadutusmenetelmän vastaanottokodin työntekijöille. Opinnäytetyöstämme on myös hyötyä lasten kanssa työskenteleville ihmisille, jotka tahtovat kokeilla uusia työmenetelmiä lasten kanssa. Toisaalta opinnäytetyöstämme on hyötyä keille tahansa sadutuksesta tai lastensuojelutyöstä kiinnostuneille ihmisille, kuten esimerkiksi sosiaalialan opiskelijoille. Työmme antaa erilaisen näkökulman kuin oppikirjat pysyvät tarjoamaan siitä, mitä itse asiassa pienten lasten vastaanottokodin asukkaiden mielessä liikkuu.

2 SADUTUS JA SATUJEN MAAILMA

2.1 Sadutuksen historiaa

Koulupsykologi, valtiotieteen tohtori Monika Riihelä aloitti sadutusmenetelmän kehittämisen Suomessa 1980-luvulla. Hän kokeili tuolloin kerrontaa terapeuttisena välineenä lapsen itsetunnon ja osaamisen esille nostamiseen. Vuonna 1995 käynnistyi Stakesin Satukeikka-hanke, jolloin menetelmästä tuli laajasti sovellettu. Hanketta johtivat Riihelä sekä tutkija Liisa Karlsson. Satukeikka-hankkeessa menetelmä sai nimekseen sadutus. Sadutusta kehitettiin kahden vuoden ajan 23 paikkakunnalla muun muassa kouluissa, päiväkodeissa ja neuvoloissa. Pohjoismaiseksi kehittämis- ja tutkimishankkeeksi Satukeikka levisi vuonna 1996 ja sen jälkeen muihin maanosiin. (Karlsson 2007, 124; Karlsson 2000, 100.)

Alun terapiapainotteisuudesta sadutuksen kehittelytyö oli saanut painopisteekseen haastattelun ja opettamisen kehittämisen. Satukeikka-projektissa nousi esiin lasten oma kulttuuri ja heidän omien tuotostensa, satujensa, tarinoidensa ja kuviensa näkyväksi tekeminen. Sen jälkeen ovat sadutuksen merkitys yhteisöllisyydelle ja osallisuudelle sekä leikin ja ilon elementit tulleet näkyviksi. (Karlsson 2000, 100.) Sadutuksesta on tehty väitöskirja, tutkimuksia ja opinnäytetöitä. Sadutus on lisäksi valittu ainoana suomalaisena EU:n lasten mielenterveyttä edistävien mallitoimintojen joukkoon, ja Suomessa se on saanut kansainvälisyyspalkinnon. (Karlsson 2007, 124.)

Sadutuksen kehittämiseen ja syntyyn ovat vaikuttaneet Vasili Suhomlinskin ajatukset. Hän perusti vuonna 1950 leikkikoulun ja korosti jo tuolloin satujen tärkeyttä: ”Satu on kuin raikas tuuli, joka panee lapsen ajatuksen lentämään ja puheen luistamaan. Paitsi että he kuuntelevat mielellään satuja, he myös satuilevat itse”. Suhomlinskin tapa dokumentoida lasten kertomaa on ollut yksi tärkeimpiä innostuksen lähteitä sadutusmenetelmän kehittämisessä. (Karlsson 2000, 103–104.)

Toiseksi sadutuksen syntyyn, sellaisena kuin me sen tänä päivänä tunnemme, on vaikuttanut suuresti sadutusmenetelmän pyrkimys aikuisen ja lapsen välisen suhteen tasavertaistamiseen, demokratisoitumiseen. Aikuisten ja lasten välistä vuorovaikutusta on pyritty muuttamaan niin, että aikuisten puheenvuorojen määrä vähenee ja lasten puheenvuoroja tulee enemmän. (Karlsson 2000, 206.)

Väitöskirja ”Mitä teemme lasten kysymyksille?” (Riihelä 1996) osoitti, että monet aikuisten esittämät kysymykset estävät lapsia tuomasta omia ajatuksiaan esille. Päivähoidossa, mutta myös muissa lapsi-instituutioissa, on nähtävissä lasten ”vaientamista” ja aikuislähtöisyyttä. Lapsia opetetaan keskittymään siihen, mitä aikuinen puhuu. Lasten pitää odottaa puheenvuoroaan, aikuisten ei tarvitse. (Riihelä 1996, 56.) Sadutuksen myötä lapsia sekä nuoria ryhdyttiin kuuntelemaan ja ottamaan vakavasti (Karlsson 2000, 106; Karlsson 2009, 121).

2.2 Sadut ja tarinat osana lasten kulttuuria

Sadut ja tarinat kuuluvat yhtä olennaisesti lapsuuteen kuin leikkikin. Sadut ovat kertomataidetta, jossa on useita episodeja ja jossa on normaalitajunnan ylittäviä kokemuksia. Tarinat tarjoavat yllätyksiä ja ihmeitä, seikkailuja ja jännitystä, ja näin tehdessään ne tuottavat iloa ja jotain ainutlaatuista, arjesta poikkeavaa. (Ylönen 2000, 9, 27.)

Sadut edistävät lapsen henkistä hyvinvointia ja kehitystä. Aggressioita puretaan ketään vahingoittamatta kertomuksen välityksellä. Sadut rohkaisevat ja tukevat itsenäistymistä. Sadutuksen myötä lapsi rohkaistuu ja harjaantuu myös muissa tilanteissa kertomaan ajatuksistaan ja ilmaisemaan itseään. (Karlsson 2000, 119.) Pelkoja ja pettymyksiä, mutta myös toiveita ja haaveita, käsitellään mielikuvituksessa. Asioiden käsitteleminen kuvitteellisella tasolla on luovuuden sekä muiden henkisten toimintojen perusta - sadun avulla abstrakti ajattelu kehittyy. Sadun maailma jäsentää todellisuutta, josta lapsi ei vielä tiedä paljon: toisaalta jäljitellen sitä, toisaalta antaen mahdollisuuksia sen uudelleen luomiseen. Sadun myötä lapsi luo kuvitteellisen maailman, jonka avulla hän selviytyy aikaisempaa paremmin todellisuudesta. (Ylönen 2000, 28.)

Sadun avulla lapsi voi käydä läpi vaikeuksia tai menetyksiä mielikuvituksensa sekä mielikuviansa avulla ja löytää omista kokemuksistaan yhtäläisyyksiä satujen henkilöihin ja tapahtumiin, vaikeuksiin ja niitä seuraaviin onnistumisiin. Sadut kertovat lapselle, että on muitakin mahdollisuuksia kuin mitä arkielämä näyttää tarjoavan ja että mahdollisuudet voivat ilahduttaa, rohkaista ja lohduttaa. Kaiken kaikkiaan sadut herättävät tunteita: myötätuntoa, vihaa ja iloa. (Ylönen 2000, 63, 126.)

Sadut antavat toivoa. Satujen on todettu olevan kuin taikapeili, joka peilaa jotakin sadun kertojan sisäisestä maailmasta. Sadut voivat toimia kertojan maailman puskurina oman itsen sekä käsittelemättömien tapahtumien välillä. Satua kertoessaan lapsi jäsentää omia kokemuksiaan liittämällä kokemuksensa, arvonsa ja uskomuksensa kokonaisuudeksi, jonka avulla omaa toimintaa voi ohjata. (Salmela 2000, 143–144.)

Lapselle on elämys tulla kuulluksi ja arvostetuksi sekä huomata, että osaa itse kertoa sadun. Näin lapsen itsetunto ja luottamus itseensä vahvistuu. Kuulluksi tuleminen tarkoittaa käytännössä sitä, että lapsi *kokee* tulleen kuulluksi ja ymmärretyksi. On siis joku merkityksellinen ihminen, joka kuulee ja kuuntelee. Häneltä vaaditaan runsaasti empatiakykyä ja kykyä olla aidosti läsnä. Lapsi kaipaa luonnollisesti tätä kuulluksi ja ymmärretyksi tulemistä. (Sinkkonen 2001, 51, 53.)

2.3 Sadutus työmenetelmänä

”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat” (Karlsson 2000, 10). Sadutuksen idea on tuoda lapsen ajatukset tarinaksi. Sadutus tuo esiin piilossa olevaa lasten omaa kulttuuria ja korostaa lasta tiedon ja kulttuurin tuottajana. (Karlsson 2000, 10; Karlsson 2009, 120.)

Sadutusmenetelmä luo turvallisuuden ja läheisyyden tunteen. Kriisinkin hetkellä on hyvä saduttaa; kohdata lapsi ja kuunnella mitä hän haluaa sanoa. (Lastensuojelun käsikirja 2009a.) Sadutushetki rohkaisee lapsia omien ajatusten esittäjänä. Sadutuksen avulla ujoimmastakin lapsesta voi havaita vahvuuksia, joita ei ennen ole ollut havaittavissa. Sadutushetkissä lapselle syntyy vahva kokemus omien ideoiden sekä ajatusten tärkeydestä ja arvokkuudesta. (Salmela 2004,143; Karlsson 2009, 123.)

Sadutusmenetelmä perustuu kohtaavaan ja osallistavaan toimintakulttuuriin. Siinä aikuinen on aidosti kiinnostunut siitä, mitä ja miten lapsi ajattelee. Aikuisen lähtökohtana ovat kysymykset siitä, miten monenlaisia ajatuksia lapsella on ja miten monin eri tavoin tietoa voi tuottaa. Näin aikuinen saa tietoa niistä lapsista, joiden kanssa työskentelee. (Karlsson 2000, 38; Karlsson 2009, 121.) Sadutuksen ideologia perustuu siihen, että jokaisella meistä on tietoa ja tarinoita, joita muilla ei ole hallussa. Jokaisen tarinat ja mietteet ovat merkityksellisiä ja tärkeitä sekä kuuntelemisen arvoisia. (Karlsson 2009, 120.)

Arviointi ja tiettyyn tulokseen pyrkiminen saattavat suunnata voimakkaasti saduttamista. Jotta kertoja todella voi kertoa mielessään pyörivistä asioista, täytyy hänet vapauttaa arvostelusta. Häneltä ei vaadita tiettyä lopputulosta eikä oikeana pidettyä vastausta. Kertoja vapautuu toisen vaatimuksista ja tilaa jää omassa mielessä liikkuville ajatuksille. Tilanne vapauttaa myös saduttajan ennakkoodotuksista, ja hän voi keskittyä kuuntelemaan. Tilanteesta tulee näin aidosti dialoginen ja yhteisöllinen. Vastavuoroisuus ja dialogi rakentuvat intuition ja äänen lausumattoman varaan. (Karlsson 2000, 111.)

Sadutus ei siis ole vain kertomuksen kertomista, vaan se on kuuntelun, kohtaamisen, tiedon keräämisen, osallisuuden, oman kulttuurin tuottamisen ja yhdessä tekemisen menetelmä (Karlsson 2000, 114). Sadutus vaatii kiireen pysäyttämistä. Lasten kanssa kiire saattaa johtaa kireyteen, ajattelemattomuuteen ja kykenemättömyyteen kuunnella ja kuulla lapsen tarpeita. (Riihelä 1996, 167–168.) Kiire siis saattaa estää sadutustapahtuman synnyn.

Erilaisia sadutusmenetelmiä on edellä kuvatun perussadutuksen lisäksi aihe sadutus sekä sadutusdokumentointi. Perussadutus on siis lapsen tarinan kirjaamista sana sanalta avoimesti, sadutettavan nähden ja ilman annettua aihetta, arviointia tai tulkintaa. Saduttaja lukee aina kertomuksen sadutettavalle, joka halutessaan muuttaa sitä. (Karlsson 2000, 12.) Perussadutusta voi tehdä joko yhden lapsen kanssa tai ryhmäsaduttamisena.

Aihesadutus sen sijaan on saduttamista yhdessä sovitusta aiheesta. Siinä kertoja tekee aloitteen siitä, mistä haluaa kertoa, ei siis saduttaja. (Karlsson 2000, 12.) Aihesadutusta voidaan tehdä kertomalla esimerkiksi lapsen ensin piirtämästä piirustuksesta.

Sadutusdokumentointi on sitä, että saduttaja kirjaa avoimesti lasten nähden, mitä he leikkivät, tekevät ja keskustelevat. Esimerkiksi leikki kirjataan siten, että muistiin merkitään leikistä ja puheenvuoroista mahdollisimman paljon. Kirjattu luetaan myöhemmin ääneen, jolloin lapset voivat palata niihin ajatuksiin, jotka olivat esillä, ja toisaalta selittää sekä korjata dokumentoitua. (Karlsson 2000, 12.)

2.4 Miten saduttaa?

Jotta sadutusta voisi alkaa työstämään lasten kanssa, heidän ei tarvitse välttämättä olla saduttajalle entuudestaan tuttuja. Saduttamalla työntekijä tutustuu nopeasti ja jopa hyvin henkilökohtaisella tavalla lapsiin. Olennaista on, että aikuinen viestittää lapselle alusta saakka omalla toiminnallaan olevansa kiinnostunut lapsen maailmasta ja arvostavansa tämän mielipiteitä. Lapselle on tärkeää vaikuttaa, olla aktiivinen ja tulla arvostetuksi. (Karlsson 2000, 44.)

Sadutustapahtuma itsessään on helppo toteuttaa missä ja milloin vain. Sadutuksen aloittaa aina sama ”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat...”. Aikuinen ei anna kertomukselle aihetta eikä tee lisäkysymyksiä. Kun lapsi kertoo tarinaa, aikuinen kirjaa sen sana sanalta muistiin juuri kuten kertoja kertoo. Aikuinen ei muuta tai korjaa lapsen ”virheitä”, sillä tärkeää on keskittyä itse sanomaan. Sa-

malla aikuinen keskittyy kuuntelemaan kertomusta. Sen hän osoittaa lapselle ilmeillään ja eleillään sekä olemalla puuttumatta kertomuksen sisältöön. Lopuksi aikuinen lukee kertomuksen kertojalle, joka voi halutessaan muuttaa tai korjata sitä. Näin kertomus säilyy kertojan päätäntävällässä. (Karlsson 2000, 44, 51; Karlsson 2009, 120.)

Ensimmäisellä sadutuskerralla lapsi usein vasta tutustuu saduttamiseen, ja rohkaistuu seuraavilla sadutuskerroilla. Joku lapsi saattaa kuitenkin olla sitä mieltä, ettei hän osaa kertoa tarinaa. Tähän voi olla monia syitä. Alussa lapset eivät varmastikaan tiedä, mitä sadutus on, ja se saattaa jollekin muodostua kertomisen esteeksi. Lähes kaikki sadut ovat aikuisten kirjoittamia tai kertomia, jonka vuoksi lapsi voi ajatella, että hänen täytyisi osata ulkoa jokin satukirjan tarina. (Karlsson 2000, 71.) Jos lapsi ei keksi kertomusta, voi häntä kehottaa ensin piirtämään tarinansa ja kertomaan vasta sen jälkeen. Sadutukseen ei kuitenkaan voi pakottaa, ja jos lapsi ei halua olla sadutettavana, täytyy odottaa parempaa ajankohtaa saduttamiselle. (Karlsson 2007, 133.)

Kirjaamisen yhteydessä aikuinen joutuu joskus pyytämään lasta odottamaan hetken, jos tämä ei ole ehtinyt kirjoittaa kaikkea. Se ei yleensä häiritse kertojaa ainakaan sen jälkeen, kun hän on huomannut kirjaamisen hitauden. Tauon aikana lapsi voi esimerkiksi rauhassa miettiä, miten kertomus jatkuisi. (Karlsson 2000, 51, 92.)

Jokaisella kertojalla on satuunsa tekijänoikeus iästä riippumatta. Kertoja päättää, kenelle satu luetaan, mihin sitä käytetään tai missä sitä levitetään, säilytetään tai julkaistaan. Kertoja itse saa myös päättää siitä, mikä edes on satu. Joskus se saattaa olla vain kolmen sanan mittainen, toisinaan taas pieni romaani. Usein lapsi haluaa lisäksi piirtää kertomuksestaan kuvan. (Karlsson 2000, 71,12,46.)

2.5 Lapsikeskeisyys ja osallisuus lastensuojelutyössä

Lasten osallisuus on kokeilua, tutkimista, liikettä, leikkiä, pelaamista ja taiteilmaisua (Liukkonen 2010, 115). Lapselle tulisi antaa mahdollisuus kehittyä tarjoamalla hänelle kehitysvaihettaan vastaavaa toimintaa. Lapsilähtöisessä ajattelussa painotetaan lapsen omaa aktiivisuutta sekä oman toiminnan ensisijaisuutta. Lapsen kiinnostuksen kohteita arvostetaan ja lasta tuetaan ympäristön todellisuuden tutkimisessa: sosiaalisella sekä fyysisellä ympäristöllä on huomattava rooli lapsen tiedon rakentumisessa. Lapsilähtöisyys toteutuu vuorovaikutuksessa ja välittämisen ilmapiirin avulla. (Ovaska 2004, 166; Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 5–6; Timonen-Kallio 2010, 14.)

Lastensuojelulaki asettaa lastensuojelutyön lapsikeskeiseen viitekehykseen edellyttämällä, että lapsi otetaan entistä enemmän huomioon. Lasta on kuunneltava ja hänen on saatava vaikuttaa häntä käsitteleviin asioihin. Lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. (Lastensuojelulaki 417/2007, 20§.) Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lasta koskevaa päätöstä tehtäessä lapsen mielipiteisiin ja toivomuksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota (Lastensuojelulaki 417/2007 5§).

Lastensuojelutyössä korostuu nykyisin entistä enemmän lapsikeskeisyys ja lapsen osallisuuden lisääminen. Lasten osallisuuden vahvistaminen on yksi lastensuojelutyön keskeinen tavoite, mutta usein käytännön työssä lapsilähtöisyyden idean mukainen työskentely ei kuitenkaan aina toteudu. (Timonen-Kallio 2010, 6). Lapsikeskeisen työskentelyn tavoitteena on suojella, tukea, vahvistaa ja eheyttää lasta työskentelemällä suoraan lapsen kanssa, pitämällä prosessit lapsikeskeisinä sekä valitsemalla lapsikeskeisyys työtä ohjaavaksi periaatteeksi. Lapsikeskeisiin tavoitteisiin pyritään ensisijaisesti kuulemalla, kohtaamalla ja tukemalla lasta sekä tarjoamalla lapselle mahdollisuuksia osallistua. (Muukkonen & Tulensalo 2004, 3–4; Timonen-Kallio 2010, 7.)

Pääkaupunkiseudun lastensuojelun kehittämissyksikkö -hankkeella vuosina 2006–2008 yhtenä tavoitteena oli lapsinäkökulman ja lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelussa. Hankkeen tuloksena koottiin virtuaalinen työkalu-

pakki lastensuojelussa käytettävistä menetelmistä, mutta listalla ei ollut sadutusmenetelmää. (Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca 2010.)

Lapsen osallisuuden ja lapsilähtöisyyden tulee Timonen-Kallion mukaan näkyä työmenetelmissä (Timonen-Kallio 2010; 14). Liukkosen mukaan asiantuntijat etsivät uusia keinoja kuulla lapsen elämää sellaisena kuin lapset sen kokevat. Luovan ilmaisun keinot – kuten sadutusmenetelmä – voisivat olla avuksi lapsen tiedon ja ymmärryksen syventämisessä. Ne myös kasvattavat lapsen luottamusta omiin kykyihinsä ja itsensä ilmaisemiseen. (Liukkonen 2010, 123; Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 19.) Lapselle tulisi tarjota aina mahdollisuus asioiden aitoon ja kohtaavaan läpikäyntiin, muutoin lapsi ei koe tulleen otetuksi todesta. Jos lasta ei kohtaa suoraan, hän saattaa jatkaa tulevaisuudessakin toimimista aikuiskeskeisesti ja aikuisten ehdoilla. (Sinko 2005, 18.)

3 SADUTUKSEN MERKITYS LAPSEN KEHITYKSESSÄ

3.1 Lapsen sosiaalinen kehitys

Lapsen minuus kasvaa vuorovaikutuksessa (Riihelä 1996, 178). Itse asiassa lapsen sosiaalinen kehitys alkaa lapsen syntymästä. Tässä vaiheessa lapselle tärkein sosiaalinen suhde on suhde vanhempiin. Lapselle vanhemman läsnäolo tuo turvallisuutta ja luottavaisuutta. Luottamuksen puute ja pettymykset voivat korostaa turvattomuutta, jota lapsi tuntee ilman kunnossa olevia sosiaalisia suhteita. Vanhemmuus, joka tukee lapsen kasvua ja kehitystä elämässään hyvin selviytyväksi, tulisi sisältää vanhempien hyvän keskinäisen suhteen. Myös isän merkitystä lapsen elämässä on korostettu entistä enemmän. (Pulkinen 2002, 129–130.)

Lapsen sosiaalista kehitystä voi musertaa kotona tapahtuva päihteidenkäyttö sekä kasvatuksessa käytetty ruumiillinen väkivalta. Vanhempien alkoholinkäyttö tuo lapselle turvattomuutta, uhkaa luottamusta sekä murentaa koko perheen sosiaalista pääomaa. Ruumiillisella kurituksella voi aiheuttaa samat ongelmat kuin päihteiden käytöllä. Ruumiillisella rankaisemisella on yhteys lapsen aggressiivisuuteen ja vaikeaan käyttäytymiseen. Lapsi saa sosiaalisen pääomansa kodin ja muiden ihmissuhteiden kautta yhteiskunnan perusarvojen suunnassa, auttaa lasta rakentamaan elämänsä tavalla, joka ilmentää hyvää sosiaalista toimintakykyä aikuisena. (Pulkinen 2002, 130–132.)

Lapsi kehittyy ja kasvaa perheenjäsenten sekä muun sosiaalisen ja fyysisen ympäristön kanssa. Ympäristö vaikuttaa lapseen, mutta lapsi myös itse vaikuttaa omaan ympäristöönsä. On esitetty, että kasvatus on hidas ja pitkä prosessi, jossa vanhemmat antavat lapselle ainekset vastata kysymyksiin: miksi olen olemassa, mikä on minun tehtäväni, miten elämäni liittyy itseäni suurempaan kokonaisuuteen. (Pulkinen 2002, 134–135.)

Sadutus perustuu lasten itsensä tuomaan tietoon siitä, millainen lapsi on, miten lapsi toimii, miten aikuiset toimivat lasten kanssa ja keskenään sekä mikä on

aikuisen osuus yhdessä tekemisessä. Lapsi tulee kuulluksi sadutuksen kautta siten, että hän saa kertoa juuri niistä asioista, joista hän sillä hetkellä tuntee tarvetta kertoa. (Karlsson 2000, 110.) Sadutuksen avulla lapsi voi hakea lohtua ja helpotusta kokemilleen asioille sekä purkaa ja tutkailla tuntojaan (Kempainen 2003, 198–199). Lasten kertomat tarinat ja sadut viittaavat todellisiin tai kuviteluihin muistikuviin asioista, jotka ovat tapahtuneet aiemmin. Satujen takana ovat hyvin usein lapsille henkilökohtaiset tärkeät kokemukset ja tapahtumat. (Lyytinen & Lyytinen 2003, 103.)

3.2 Lapsen kielellinen kehitys

Lapsi sanoo ensimmäiset sanansa noin kymmenen kuukauden ikäisenä. Ensimmäinen sana on yleensä helppo ja lyhyt sana, joka on ääntämykseltään yksinkertainen. Suurimmalla osalla lapsista ensimmäinen sana liittyy asioihin, jotka he näkevät tai jota he voivat osoittaa. Vaikka kaikki lapset eivät pysty vielä näin varhaisessa iässä puhumaan, suurin osa lapsista kuitenkin ymmärtää puhetta. Lapsi voi oppia optimaalisessa hetkessä jopa useita kymmeniä sanoja viikossa. (Einon 2001, 96–97.)

Noin kahden vuoden iässä lapsi alkaa yhdistellä sanoja ja muodostaa niistä helppoja kahden sanan ilmauksia. Kussakin ”lauseessa” on yleensä yksi ydinsana ja yksi substantiivi. Esimerkki: ”Hei-hei (ydinsana) äiti (substantiivi)”. Kolmen vuoden iässä lapset alkavat muodostaa monimutkaisempia lauseita. Näin lapset voivat ilmaista suurempia asiakokonaisuuksia sekä esineiden välisiä suhteita. (Einon 2001, 97.)

Taapero -ja leikki-iässä kielen oppiminen mahdollistaa omien tunteiden jakamisen ja vähitellen mukaan tulee perheenjäsenten tunteiden tulkitseminen. Traumaattiset kokemukset aiheuttavat säröjä perhesuhteisiin ja kaventavat kommunikaatiota. Leikki-ikäisellä lapsella ei ole helppoa säädellä vihan ja pelon tunteita traumaattisessa perheilmapiirissä. (Punamäki 2010, 130–131.) Sadutus auttaa lasta ilmaisemaan ja jäsentämään tunteitaan kuvitteellisella tasolla.

Sadutuksen kautta lapsi lisää kielellistä tietoisuuttaan ja uusien käsitteiden käyttöä. Sadutus myös rohkaisee lapsia monipuoliseen ilmaisuun, mielikuvituksen käyttöön, sanavaraston laajentamiseen, kirjoitetun ja puhutun vuorotteluun, moni-ilmeiseen kerrontaan, kommunikaatioon, toisten arvostamiseen, eri näkökulmien huomioimiseen, tiedon prosessointiin, aktiivisuuteen ja aloitteellisuuteen. Sadutusmenetelmän monipuolinen ja laaja vaikutus tulee esiin etenkin silloin, kun sadutusta käytetään säännöllisesti. (Karlsson 2000, 42.) Kielellisen kehityksen kannalta sadutus siis edesauttaa monin tavoin lasta.

3.3 Itsetunnon kehitys ja voimaantuminen

Hyvän itsetunnon perustana on kokemus rakastetuksi ja hyväksytyksi tulemisesta ilman suorituksia (Sinkkonen 2001, 16). Leikki-ikäinen tarvitsee riittävän hyvää vanhempaa tai hoivaajaa, emotionaaliseen vastavuoroisuuteen kykenevää aikuista, joka myös jaksaa olla kiinnostunut lapsen asioista. Lapsi tarvitsee aikaa yhdessäololle aikuisen kanssa. Se, että aikuinen on paikalla, ei riitä. Aikuisen on oltava myös riittävän paljon emotionaalisesti läsnä. (Sinkkonen 2001, 123.) Lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi lapsen toimintakykyä vaalitaan ja lapselle annetaan perushoitoa. Lapsi kokee, että häntä arvostetaan ja hänet hyväksytään omana itsenään. Lapsi tulee kuulluksi sekä nähdyksi ja saa vahvistusta itsetunnolleen. (Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 15.)

Voimaantumis- eli empowerment-käsitettä voidaan käsitellä monesta eri näkökulmasta riippuen siitä, mistä ollaan kiinnostuneita. Voimaantuminen liitetään useasti asioiden mahdollistamiseen, voimavarojen löytämiseen, elämänhallintaan sekä toimintavalmiuksien että toimintakykyisyyden saavuttamiseen. (Siitonen 1999, 84.) Me käsitämme sen opinnäytetyössämme liittyväksi lapsen itsetunnon kasvuun sadutuksen myötä, jonka kautta lapsi saa voimavaroja elämäänsä ja elämänhallintaan.

Toimintavapaus sekä autonomisuus ovat keskeisiä käsitteitä voimaantumisprosessissa (Siitonen 1999, 84–87). Voimaantuminen on henkilökohtainen prosessi, jossa yksilön luotto omiin kykyihinsä sekä vaikutusmahdollisuuksiinsa kasvaa

(Koskinen 2010, 29). Oman kontrollin tunteen ohella yksilön äänen kuuleminen on keskeisintä voimaantumisprosessissa (Siitonen 1999, 86). Sadutus henkilökohtaisena kuuntelun ja kuulemisen prosessina sisältää kaikki yllämainitut teesit.

Voimaantumista voi edistää osoittamalla yksilölle, että tällä on valmiuksia tehdä asioita. Hän voi tietää enemmän ja että hän on kyvykkäämpi kuin hän on aikaisemmin kuvitellut. Jotkut tutkijat kokevat, että voimaantuminen lähtee itsestään, joidenkin mielestä toista voi voimauttaa. (Siitonen 1999, 84–87.) Sadutus itsessään voimavaraistaa ja rohkaisee lasta toimimaan. Toisaalta sadutus voi olla se tapa, jolla lapselle annetaan välineitä löytää itsestään olemassa olevat voimavarat.

Timo Pasanen (2001, 175) tutkimuksessaan lastensuojelun lapsista korostaa, että lastenkodeissa asuvilla lapsilla on omia voimavaroja, kun ne vain nostetaan esille. Pasanen toteaa: ”Toiminnalliset ja luovuutta tukevat menetelmät voivat tarjota keinon vahvistaa lasten itsetuntoa ja samalla pienentää heidän kynnystään kiinnittyä laitoksen ulkopuoliseen sosiaaliseen ympäristöön.”

4 LASTEN KEHITYKSEN HÄIRIINTYMINEN

4.1 Kiintymyssuhde ja sen häiriöt

Englantilainen psykologi John Bowlby kehitti kiintymysteorian 1950 -luvulla. Kiintymysteoria perustuu tutkimukseen, jossa tarkastellaan terveiden kiintymyssuhteiden normaalia kehitystä. Tällöin trauman ja menetyksen vahingollisia vaikutuksia pidetään ongelmina, jotka johtuvat normaalissa kiintymysprosessissa tapahtuneesta häiriöstä. (Becker-Weidman & Shell (toim.) 2008, 38.)

Vastasyntyneen lapsen kehitys on riippuvainen vanhemmista. Vanhempi antaa lapselle ravintoa, suojaa ja hoivaa, joita ilman lapsi ei selviytyisi. Vanhemmat antavat lapselle kiintymyssuojan suojelemalla lasta, vastaamalla tämän tarpeisiin, aktivoimalla sekä tyyntyttämällä lasta. Vanhempien jo varhaisessa vaiheessa antama kiintymyssuoja on lapsen elämän perusta. Kiintymyssuojan varhaisin tehtävä on luoda ensimmäinen emotionaalinen ihmissuhde, jota kutsutaan kiintymyssuhteeksi. Kiintymyssuojan ja kiintymysjärjestelmän tehtävänä on myös antaa lapselle turvallinen ja hyvä olo sekä rakentaa turvallinen perusta, josta lähteä tutkimaan ja rakentamaan ulkopuolista maailmaa. (Becker-Weidman & Shell (toim.) 2008, 38.) Varhainen kiintymyssuoja auttaa lasta säilyttämään kyvyn muodostaa ja ylläpitää toimivia ihmissuhteita myöhemmällä iällä. Varhaisiän ihmissuhteet ovat pohjana aikuisiällä syntyviin ihmissuhteisiin. (Salo 2002, 72.)

Kiintymyssuhde syntyy lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksessa. Lapsen kiintymyssuhde voi muodostua keneen tahansa ensisijaiseen hoitajaan. Lapsi pyrkii kiinnittymään ihmiseen, joka on ajallisesti paljon läsnä ja saatavilla, riippumatta siitä, miten laiminlyövä tai vihamielinen tämä on. (Sinkkonen 2001, 110–112.) Mikäli lapsella ei ole ollut pysyvää aikuissuhdetta tai se on ollut liian epäsäännöllinen, on tämän mahdotonta kiinnittyä ja muodostaa kiintymyssuhdetta (Salo 2002, 44–46).

Kiintymyssuhteella on kauaskantoisia merkityksiä lapsen kehityksessä. Sen tehtävänä on antaa lapselle tunne turvallisuudesta esimerkiksi lapsen hakiessa hoivaa ollessaan levoton. Kiintymyssuhde opettaa lapselle lisäksi kommunikaatiota ja antaa lapselle kyvyn sekä tarpeen oppia, tutkia ja havainnoia ympäristöä. (Salo 2002, 52–53.)

Kiintymyssuhteita on kolmea eri mallia: turvallinen kiintymyssuhdemalli, turvaton kiintymyssuhdemalli sekä jäsentymätön kiintymyssuhdemalli. Turvallisessa kiintymyssuhdemallissa lapsi ilmaisee tunteitaan avoimesti, kokee turvaa ja pyrkii avoimesti turvautumaan aikuiseen uudessa tilanteessa. Turvattomia kiintymyssuhteita katsotaan olevan kahdenlaisia: vältteleviä ja ristiriitaisia. Välttelevässä kiintymyssuhteessa lapsi on oppinut tiedostamattoman vuorovaikutusmallin, jossa hän ei edes osaa pyytää apua, koska vastetta sille ei ole ollut. Tässä mallissa lapsi saattaa olla jopa ahdistunut vanhemman seurassa, jolloin hän ei myöskään luota aikuiseen. (Salo 2002, 73; Becker-Weidman & Shell (toim.) 2008, 46)

Ristiriitaisessa kiintymyssuhdemallissa lapsi hakee aktiivisesti turvaa lähimmältä aikuiselta, mutta ei kykene rauhoittumaan. Tässä mallissa lapsi käyttäytyy ristiriitaisesti eli toisaalta kaipaa läheisyyttä, mutta saadessaan läheisyyttä hän torjuu sitä. Ristiriitainen kiinnittyminen syntyy vaihtelevasta vuorovaikutussuhteesta, jossa lapsi ei yleensä saa tukea tarpeisiinsa riittävän ajoissa tai ei lainkaan. Tällöin lapsi hakee turvaa ja kontaktia vanhempaansa voimakkailla tunnereaktioilla toivoen hoitajan reagoitua. (Salo & Mäkelä 2006, 8; Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2006, 157.)

Jäsentymättömästä kiintymyssuhteesta on kysymys silloin, kun vanhempi, jonka pitäisi tarjota turvallinen perusta ja tukikohta lapselle, onkin hänelle myös uhka. Tällaisessa tilanteessa lapsi ei pysty kehittämään itselleen jäsentynyttä kiintymysstrategiaa. (Salo 2002, 73; Becker-Weidman & Shell (toim.) 2008, 46)

4.2 Vanhemmuus ja kiintymyssuhde

Vanhemmilla, jotka ovat kokeneet omassa lapsuudessaan turvallisen kiintymyssuhteen omiin vanhempiinsa, on muita useammin turvallisesti kiinnittyneitä lapsia. Turvattoman lapsuuden viettäneiden vanhempien lapset eivät kuitenkaan aina ole turvattomasti kiinnittyneitä. On olemassa tilastollisesti suurempi todennäköisyys, että ”turvallisuus” tai ”turvattomuus” säilyvät sukupolvelta toiselle, mutta turvattomuuden siirtyminen ei ole vääjäämätön kohtalo. (Sinkkonen 2008, 41.)

Kuitenkin äidin ja isän menneisyys ja heidän lapsuudessaan saamansa hoiva vaikuttavat vanhemmuuden valmiuksiin ja lapseen kohdistuviin odotuksiin (Sinkkonen 2008, 98). Samaa ovat muutkin tutkimukset ja teoriat osoittaneet: turvallisuutta, siis myös läheisyyttä ja lämmintä huolenpitoa lapsena kokeneet aikuiset kykenevät hellien huolehtimaan omista lapsistaan (Sinkkonen 2001, 115; Becker-Weidman & Shell (toim.) 2008, 39).

Lapsen kehityksen kannalta äidin sensitiivisyys on keskeinen tekijä vauvan viestittäessä tarpeitaan ja kommunikoidessaan äidin kanssa. Sensitiivisyydellä tarkoitetaan vanhemman kykyä ymmärtää lapsen viesti ja vastata siihen riittävän oikealla tavalla ja oikea-aikaisesti. (Salo & Mäkelä 2006, 8.) Äidin sensitiivinen käyttäytyminen lasta kohtaan luo pohjan turvallisen kiintymyssuhteen muodostumiselle. Vauvalle huomatuksi tuleminen on minuuden kokemuksen perusta. (Kivijärvi 2003, 252–253.)

Äidin sensitiivisyyden esteenä voi olla muun muassa hänen psyykinen tai sosiaalinen tilanteensa. Esimerkiksi masentuneiden äitien lapset ovat useammin turvattomasti kiinnittyneitä kuin terveiden äitien lapset. Äidin ongelmat sensitiivisyydessä voivat olla peräisin myös hänen omasta lapsuudestaan. Vaikka kiintymyssuhde olisi varhaislapsuudessa ollut heikko, ei se yksinään johda myöhemmin ilmeneviin käyttäytymisen tai toiminnan eroihin, mutta väistämättä antaa erilaiset lähtökohdat elämään. (Sinkkonen 2003, 100–101.)

4.3 Lapsi ja stressi

Kaltoin kohdellut lapset tarvitsevat pitkäkestoista, vakaata ja luotettavaa hoivaa voidakseen uskoa, että maailma on hyvä paikka. Silloin tällöin vietetty mukava päivä ei riitä lääkitsemään haavoja. Joskus lapsi on välttämättä siirrettävä pois biologisten vanhempien luota sijaisperheeseen, perhekotiin tai lastensuojelun laitokseen. (Sinkkonen 2008, 44.)

Varhain vaikeasti stressaantuneella lapsella voi olla muistikatkoksia ja ajantajun heikkoutta. Menneisyys on täynnä aukkoja, ja elämän tapahtumien väliset ajalliset suhteet ovat epäselviä. Tällainen koherenssin puute heijastuu koko identiteettiin, jolloin missään ei tunnu olevan järkeä. Stressi ilmenee neurokemiallisina reaktioina, subjektiivisena kokemuksena ja käyttäytymisen muutoksina. Pitkäkestoinen ja vakava stressi (kaltoin kohtelu, hyljeksintä, pahoinpitely) voi johdattaa aivo-orgaanisiin muutoksiin. Niistä voi seurata vaikeuksia omien ja toisten tunteiden ymmärtämisessä, impulsiivisuutta, levottomuutta, aggressio-ongelmia, stressiherkkyyttä, muistitoimintojen heikkoutta ja psyykkistä haurautta. (Sinkkonen 2008, 127, 130.)

Jari Sinkkonen kertoo kirjassaan ”Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun” työskentelystään sijaisvanhempien kanssa. Havainnoissa on käynyt ilmi, miten lapset tuovat poikkeuksetta kotona opitut mallit uusiin olosuhteisiin. Jos he ovat saaneet huomiota käyttäytymällä provosoivalla tavalla, he jatkavat provosoimista, vaikka siihen ei olisi enää mitään syytä. Jos lapsi on välttynyt pahoinpitelyltä olemalla näkymätön, hän jatkaa samaan malliin, vaikka tätä kuinka houkuteltaisiin toisten seuraan. Lapsen mieli on saattanut murtua siinä määrin, että kokemusten aikajärjestys ja konteksti menevät sekaisin. Esimerkiksi lapsi, jonka äiti oli toistuvasti ajanut häntä veitsi kädessään takaa ja uhannut tappaa, sai sijaisperheessä muutaman kerran kohtauksia, joiden aikana hän syytti sijaisäitiä murhayrityksestä. Hyväksikäytetty lapsi pelkää ja vaistoa hyväksikäytön vaaran sielläkin, missä sitä ei ole. (Sinkkonen 2008, 44–45.)

4.4 Traumatisoitunut lapsi

Äkilliset, järkyttävät elämäntapahtumat ja menetykset vaikuttavat syvästi lapseen iästä riippumatta. Apu tapahtuneen ymmärtämiseksi ja uusien selviytymiskeinojen oppiminen varustavat lasta elämässä selviytymiseen ja suojaavat häntä pitkäkestoisilta, elämää rajoittavilta traumaattisilta vaikutuksilta. (Lastensuojelun käsikirja 2009b.)

Erilaiset kriisit ovat osa kymmenientuhansien lasten elämää. Äkillinen ja järkyttävä tapahtuma horjuttaa elämän perusteita. Lasten ja nuorten selviytymisvoimavarat ovat rajallisemmat kuin aikuisten, eikä välttämättä pelkkä ajan kuluminen tervehdytä traumatisoitunutta lasta. Selvitäkseen kriisistä lapsi tarvitsee aikuisia, joiden kanssa hän voi turvallisesti käsitellä vaikeaa tapahtumaa. (Lastensuojelun käsikirja 2009b.)

Lastensuojelun käsikirjan mukaan sadutus on hyvä menetelmä lasten kanssa vaikeissa tilanteissa, jolloin tärkeintä on olla lapsen lähellä, kuunnella ja puhua. Saduttaen lapselle voi osoittaa välittämistä ja aitoa kohtaamista. Sadutuksen avulla kuunnellaan ja arvostetaan lasta. (Lastensuojelun käsikirja 2009b.)

Lapsen kehitysvaiheet jo itsessään tarjoavat lapselle voimavaroja selviytyä traumaattisista kokemuksista, mutta samalla nämä kehitysvaiheet saattavat vaarantaa omalla tavallaan lapsen mielenterveyttä ja kehitystä. (Punamäki 2010, 130).

Lapsi kanavoi pahaa oloaan leikillä. Se on luontainen tapa käsitellä traumaattisia kokemuksia ja kokea tunteita, joita lapsi ei aikaisemmin ole kokenut. Symboliset prosessit kuten esimerkiksi leikit ja sadut tarjoavat traumaattisia asioita kokeneelle lapselle mahdollisuuden unelmoida onnellisesta lopusta sekä vakuuttua oikeudenmukaisuudesta. Tämänkaltaiset prosessit edistävät myönteistä kehitystä ja mielenterveyttä. Symbolisia prosesseja käytetään myös ennaltaehkäiseviin työtapoihin traumaattisissa olosuhteissa. (Punamäki 2010, 133–144.)

Leikeissä on kuitenkin myös huonot puolensa: traumaperäisessä leikissä leikki pysyy muuttumattomana ja se on ilotonta. Mielikuvitus ja leikki ovat tässä yhteydessä kuten kaksiteräinen miekka: ne voivat auttaa lasta käsittelemään ja hallitsemaan traumaattisia kokemuksia, ja toisaalta taas lisätä traumatisoivia pelkoja. (Punamäki 2010, 133–144.)

Psyykkisesti vaurioituneiden ja traumatisoituneiden lasten kanssa tarvitaan erityisesti sensitiivisyyttä. Sensitiivinen hoitaja ymmärtää näkyvän käyttäytymisen takana olevia motiiveja ja tasoittaa stressihuippuja rauhoittavalla läheisyydellä. Hän pitää lapsen kanssa hauskaa ja avaa tälle leikin maailman. (Sinkkonen 2008, 112.)

4.5 Sijaishuolto ja pienten lasten vastaanottokoti

Sijaishuolto käsitteenä viittaa siihen, että huostaanotetun lapsen vanhemmat saavat tilalleen sijaiset. Sijaisten tehtävänä on kasvattaa, pitää huolta sekä hoitaa lasta sovitusajan. Vanhemmat voivat tavata lastaan, ajoista sovitaan erikseen vanhempien ja henkilökunnan kanssa. (Taskinen & Törrönen 2004, 15–16.)

Huostaanottoa edeltää yleensä lastensuojelun avohuolto. Aina avohuoltoon ei kuitenkaan ole mahdollisuutta, sillä sijoitus voi olla kiireellinen. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi on välittömässä vaarassa. (Saastamoinen 2010, 39.) Tutkimus- ja yhteistyötahomme oli pienten lasten lyhytaikainen vastaanottokoti pääkaupunkiseudulla, jonka useat sijoitukset ovat kiireellisiä.

Vastaanottokoti on tarkoitettu lyhytaikaisia (noin 3kk) sijoituksia varten. Sijoitus tehdään perheen tai lapsen tilanteen selvittämiseksi ja arvioimiseksi, tai tilanteissa, joissa hoito kodissa ei jostain syystä ole mahdollista. Vastaanottokodin perustehtävänä on vastata lapsen hoidollisiin tarpeisiin, sekä arvioida lasta, vanhempia sekä heidän välistä vuorovaikutustaan. Sijoituksen ajan selvitetään ja arvioidaan lapsen ja hänen perheensä yleistä elämäntilannetta. (Lastensuojelun käsikirja 2008.)

Yhteistyötahollamme pienten lasten vastaanottokodissa on moninaisia lasta ja tämän perhettä tukevia sekä lapsen perusturvallisuuden takaavia tavoitteita. Ensinnäkin huolehditaan lapsen turvallisuuden takaamisesta, perushoidosta ja lapsen ja vanhemmuuden tilanteen arvioinnista. Lisäksi tuetaan lapsen ja perheen selviytymistä sekä vanhemmuutta, turvataan lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi sekä tarvittavien tutkimusten ja tukitoimien järjestäminen. Lapsen perusturvallisuutta ja luottamusta pyritään vahvistamaan läheisessä ja lämpimässä omahoitajasuhteessa.

Omahoitajuudella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista kasvattamista ja hoitamista lastensuojelulaitoksessa. Vaikka omahoitajalla on tietynlainen vastuu lapsen hoitamisessa, ei hän työskentele yksin vaan yhteistyössä koko työryhmän sekä asiantuntijoiden kanssa. Omahoitajasuhde on vastavuoroinen ja ainutkertainen tunnesuhde. Omahoitajan tehtävänä on tarjota lapselle huolenpitoa, luottavuutta ja turvallisuutta. Lapsen ja omahoitajan välistä suhdetta voidaan kuvata sanalla kiintymyssuhde: lapsi näkee aikuisessa samaistumiskohteen ja käyttää aikuiselta saamaansa voimaa omassa kasvussaan. Lapsi kiintyy sellaiseen aikuiseen, joka ymmärtää lasta ja tämän tarpeita sekä tyydyttää niitä. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 101–102.)

Yhteistyötahomme arvoja ovat pyrkimys vakaaseen ja turvalliseen kasvu-ympäristöön, lapsuuden arvostaminen sekä lapsikeskeisyys vuorovaikutuksessa. Tärkeää on lapsen näkökulma sekä tämän edun ja oikeuksien huomioiminen sekä niiden mukaan toimiminen. Huomioon on otettava lapsen biologisen taustan arvostaminen, lapsen huolet ja ilot, lapsen ainutkertaisuus sekä oikeudenmukaisuus, tasa-arvo ja ihmiselämän kunnioittaminen. Lisäksi vastaanottokodin keskeisiin arvoihin kuuluvat asiakaslähtöisyys – asiakkaiden tarpeet, niihin vastaaminen ja yhteistyö perheen kanssa – sekä ammatillisuus: ammattitaidon ylläpitäminen ja suhtautuminen työhön ja työmenetelmien jatkuva arviointi ja kehittäminen.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on esitellä sadutusmenetelmä lasta voimavaraistavana työvälineenä vastaanottokodin työntekijöille. Tavoitteenamme on kehittää avaimia työskentelyyn lasten kanssa. Tutkimuksemme tähtää rohkaisemaan työntekijöitä ottamaan aikaa olla lapsen kanssa, pysäyttämään kiireen, keskittymään sanoihin ja sanojen välissä oleviin hiljaisen puheen viesteihin. Tutkimuskysymyksemme ovat:

Miten sadutus soveltuu vastaanottokodissa käytettäväksi?

Mistä vastaanottokodin lasten sadut kertovat?

5.2 Tutkimuksen toteutusaikataulu

Syksyllä 2009 päätimme yhdistää tietotaitomme päivähoidosta sekä lastensuojelusta ja tehdä opinnäytetyömme erääseen pääkaupunkiseudun pienten lasten vastaanottokotiin. Teimme miellekarttoja valitsemastamme aiheesta ja tässä vaiheessa tutkimuksen pääpaino keskittyi sadutusmenetelmään. Valitsimme sadutusmenetelmän, koska olimme molemmat aiheesta kiinnostuneita ja käytäneet sitä harjoittelujaksoillamme lastensuojelussa sekä päivähoidossa.

Keväällä 2010 opiskelija Haapala suoritti harjoittelujaksonsa vastaanottokodissa, josta tuli yhteistyötahomme. Kesäksi 2010 saimme teoriaosuuden ja suunnitelman opinnäytetyön työstöstä valmiiksi niin, että toteutimme kesäkuun aikana kesäkerhon kyseisessä vastaanottokodissa. Prosessimme eteni hiljalleen syksyn aikana litteroinnin ja materiaalin työstämisen kautta vaiheeseen, jossa kevätlukukauden 2011 alkaessa pääsimme paneutumaan keräämäämme sadutusaineistoon teemoitellen ja luokitellen sadutuksia. Loppukevästä 2011 jä-

timme opinnäytetyömme esitarkastukseen ja painoon. Painettu ja sidottu versio annettiin koulun lisäksi myös yhteistyötahollemme.

Työn etenemisen kannalta olennaista oli toteutusta edeltävä suunnittelu, aikatauluttaminen ja keskinäinen työnjako. Opinnäytetyön tarkka aihe ja toteutustapa muodostuivat pitkällisen prosessin tuloksena, sillä aiheesta olisi ollut moneksi. Rajaaminen oli haastavaa niin prosessin alussa kuin koko sen ajan esimerkiksi aineiston keruussa. Mietimme aluksi, että olisimme toteuttaneet tuotannon satukirjan muodossa lasten saduista tai että tutkimuskysymyksemme olisi lähtenyt suuntautumaan lasten kokemuksiin elämisestä erossa vanhemmista.

5.3 Tiedonkeruumenetelmät

Havainnointi on laadullisessa tutkimuksessa haastattelun ohella merkittävä tiedonkeruumenetelmä. Sitä on perusteltua käyttää ainoana tiedonkeruumenetelmänä, kun tutkittavasta ilmiöstä on vähän tietoa. Havainnoimalla voidaan myös monipuolistaa tutkittavasta ilmiöstä saatua haluttavaa tietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 81.) Tiedonkeruumenetelmänä tutkimuksen teossa käytimme osallistuvaa havainnointia sadutustilanteissa.

Osallistuva havainnointi edellyttää etukäteisneuvotteluja, tutkimuslupaa niin tutkittavilta lapsilta, heidän vanhemmiltaan ja hoitajiltaan kuin instituutioltakin. (Törrönen 1999, 218.) Ennen sadutustuokioita olimme saaneet luvan sekä vastaanottokodin johtajalta, lasten vanhemmilta (LIITE1) että lapsilta itseltään.

Osallistuva havainnointi muodostuu katselusta, kuuntelusta, juttutuokioista sekä peli-, luku- ja neuvotteluhetkistä. Havainnointitilanteet ovat tulkinnallisia vuorovaikutustilanteita, joiden aktiivisia osapuolia lapset ovat. (Törrönen 1999, 220.) Havainnointia voidaan tehdä joko tutkimuskohteen ”luonnollisessa” ympäristössä tai järjestetyissä tilanteissa. Sitä käytetään erityisesti toiminnan ja käyttäytymisen kuvaamiseen ja ymmärtävään tulkitsemiseen. Sitä on varsin yleisesti sovellettu kvalitatiivisessa tutkimuksessa ja erityisesti tapaustutkimuksessa. (Törrönen 1999, 221.) Mielestämme oli hyvä, että sadutustuokiomme tapahtuivat

lapsille luonnollisessa ympäristössä vastaanottokodin tiloissa, sillä lapset pysyivät rentoutumaan ja uuden tilanteen lisäksi heidän ei tarvinnut sopeutua uuteen paikkaan.

Erona pelkkään havainnointiin on intensiteetti. Osallistuva havainnointi on suoraa havainnointia ja vuorovaikutusta, haastatteluja, muistiinpanojen tekemistä ja niiden analyysia. (Törrönen 1999, 222.) Koimmekin vastaanottokodissa ollessamme olevamme suorassa vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Sadutustuokiot eivät olleet tarkkaan strukturoituja, ja silloin tällöin – välillä sadutuksen lomassakin – keskustelimme vapaasti.

Osallistuva havainnointi edellyttää jatkuvaa ja intensiivistä havainnointia, toisin sanoen kuuntelua, katselua ja keskustelua (Törrönen 1999, 222). Osallistuvassa havainnoinnissa on eroja osallistumisen intensiteetissä ja myös toteuttamisen tavoissa. Intensiteetti saattaa vaihdella täydestä ryhmän jäsenyydestä ”ulkopuoliseen” havainnoijaan. Tutkija voi olla täysin ryhmän jäsen, niin että hän asuu ja työskentelee samassa ympäristössä pidemmän aikaa. Toisaalta hän voi käydä tapaamassa ryhmän jäseniä, mutta ei tavoittele ryhmän jäsenyyttä. (Törrönen 1999, 223.) Opinnäytetyön toteuttamisessa emme olleet täysin ryhmän jäseniä, vaan rooliimme kuului tulla sovittuina aikoina paikalle ja saduttaa yksi lapsi kerrallaan tämän omassa huoneessa. Pohdimme aluksi sitä, että toinen meistä olisi suorittanut harjoittelunsa kyseisessä vastaanottokodissa, jolloin intensiteetti ja side lapsiin olisivat olleet vahvempia. Toisaalta kesäkerhoidea sopi meille paremmin toteutustapana.

Tutkimusmenetelmänä osallistuva havainnointi on antoisa, ja sen avulla pääsee lähelle lasten arkista elämää. Toisaalta Törrösen (1999) mukaan se on aikaa vievä tapa tehdä tutkimusta. Vuorovaikutuksellisuuden takia se on niin tutkittaville kuin tutkijallekin henkisesti vaativaa. Se edellyttää, että tutkija malttaa pysähtyä lähelle lapsia ja herkistyä sille, mitä merkityksiä lapset antavat omalle toiminnalleen ja elämälleen. (Törrönen 1999, 233.) Koimme, että lapset päästivät meidät hyvinkin lähelle elämäänsä ja tunteitaan. Se, että annoimme itsemme ja aikamme kokonaan lapselle, kuuntelimme ja olimme kiinnostuneita, teki hetkistä ainutlaatuisia niin meille kuin varmasti lapsillekin.

Havaintomuistiinpanojen kirjoittaminen on tärkeä osa osallistuvaa havainnointia. Muistiinpanoja tehdään joko samaan aikaan, tilanteiden jälkeen tai näiden kahden yhdistelmänä. Kun kirjoittaa havaintomuistiinpanoja, joutuu tavallaan katkaisemaan toiminnan ja keskustelun virran. (Törrönen 1999, 229.)

Havainnoimme jokaista sadutustuokiotamme erillisen havainnointilomakkeen mukaan toimien vuorotellen saduttajana vuoroin havainnoijana. Havainnointilomakkeeseen (LIITE 2) merkitsimme ajan, paikan, lapsen iän ja sukupuolen, tilanteen keston sekä havainnoimme erilaisia lapsen ja aikuisen toimintaa koskevia teemoja, mm. lapsen aloitteellisuus, aikuisen rooli jne. Havainnointilomake osoittautui hyvin toimivaksi havainnoinnin onnistumisen kannalta. Lomake oli puolistrukturoitu, mutta sisälsi myös tilaa lisähavainnoinnille ja tilanteen kuvailulle sekä kululle. Yllämainitut teemat valitsimme, koska ajattelimme tuokioiden pääasiassa koostuvan niistä teemoista.

5.4 Tutkimusaineisto

Toteutimme kesäkuussa 2010 vastaanottokodissa kesäkerhon, jonka aikana sadutimme kolmea tyttöä, jokaista noin kolme kertaa. Vastaanottokodissa oli sillä hetkellä kuusi lasta, mutta vain kolmea heistä saimme luvan saduttaa. Tytöt olivat iältään kaksi-, neljä- ja kuusivuotiaita. Nuorinta tyttöä ei ollut koskaan aiemmin sadutettu, kahta vanhempaa oli sadutettu pari kertaa ennen opinnäytetyötämme. Työille olemme keksineet peitenimet anonyymiteetin turvaamiseksi sekä pyöristäneet heidän ikiään.

Saavuimme vastaanottokotiin noin kaksi kertaa viikossa aina samaan aikaan. Päädyimme tähän siksi, että vastaanottokodin ohjelma antoi periksi juuri aikaisesta aamusta tai iltapäivästä. Sadutuskertoja oli yhteensä kahdeksan. Kesäkerhon päätteeksi pyysimme lapsia arvioimaan eriväristen hymiöiden avulla, kuinka mukavaksi he olivat kokeneet sadutustuokiot. Olimme leikanneet kolme ympyrää esittämään kutakin hymiötä ja piirtäneet niihin surunaaman, hy-

mynaaman ja tavallisen ilmeen. Väritimme hymiöt esittämään sitä tunnetta, jota ne kuvaavat, esimerkiksi iloinen oli keltainen, surullinen sininen ja neutraali vihreä. Kaikki kolme tyttöä valitsivat hymynaaman.

Koimme haastavaksi tutkimuksemme työstämisaikataulun ja lasten sekä vastaanottokodin aikataulun yhteensovittamisen. Joinain kertoina sadutettavana oli ainoastaan yksi lapsi, joskus taas esimerkiksi lasten vanhempien vierailu keskeytti sadutustuokion. Olisi ollut kaikille osapuolille helpompaa sovittaa tämä osuus opinnäytetyön teosta osaksi vastaanottokodissa tehtävää harjoittelua, mutta se ei ollut mahdollista.

5.5 Aineiston analyysi

Kävimme vastaanottokodissa kesäkuun 2010 aikana yhteensä kuusi kertaa saduttamassa lapsia. Havaintomuistiinpanoja meille kertyi sadutuksista kahdeksan kappaletta. Aineistolähtöinen analyysi etenee Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan usein niin, että tutkijat päättävät, mikä aineistossa kiinnostaa. Aineisto käydään läpi, litteroidaan, luokitellaan tai teemoitellaan. Teemoittelu voi olla luokituksen kaltaista, jolloin asioita järjestetään eri luokkiin, mutta teemoittelussa painottuu se, mitä kustakin teemasta on sanottu. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 94–95.) Olimme jo ennen havainnointia luonnollisesti päättäneet, mikä meitä sadutustuokioissa kiinnostaa, koska olimme luoneet erikseen havainnointilomakkeen. Havaintomuistiinpanomme olivat jo sinänsä teemoitettuja eri otsakkeiden alle lomakkeen ansiosta.

Aineistolähtöisessä analyysissä aineiston keruun jälkeen aineistoa pelkistetään, ryhmitellään ja luokitellaan eri kategorioihin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 102). Erittelimme sadutuksen havaintoihin liittyvät teemat ja saduista kumpuavat teemat. Litteroimme havainnointilomakkeen havainnot ja muut omat pohdintamme tilanteesta. Koottuamme aineiston luokittelimme havaintoja lasten saduista edelleen uusiksi kategorioiksi. Luokittelussa aineisto tiivistyy, koska yksittäiset tekijät sisällytetään yleisempiin käsitteisiin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 113). Esimerkiksi havainnoimme itse tilanteessa yleisesti lapsen aloitteellisuutta. Tästä teemasta

nousi kuitenkin monia eri merkityksiä, jolloin kategorioita tästä luokasta tuli esimerkiksi: "paljon kerrottavaa", "alkukankeus" ja "rohkaisun tarve".

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Sadutustuokioihin kesällä 2010 ottivat osaa kolme tyttöä; Alina (6v.), Elli (4v.) ja Tiina (2v.). Kaikilla tytöistä oli taustallaan rikkonainen perhe ja heidän äitinsä oli heidän huoltajansa. Alinan ja Ellin sijoitusten taustalla oli äidin raju päihteidenkäyttö, Tiinan äidillä mielenterveysongelmat. Sekä Alinalla että Ellillä oli ollut jo ennen vastaanottokotiin tuloa lastensuojelutaustaa, Tiinan kohdalla tästä ei ole tietoa.

6.1 Sadutustilanteiden analyysi

Alinaa ja Elliä oli aikasemmin sadutettu, Tiinaa taas ei. Alinan sadutustilanteet olivat kestoaltaan yleisesti noin 30 minuuttia, kun taas nuorempien Ellin ja Tiinan sadutustuokiot kestivät keskimäärin kymmenisen minuuttia. Satujen sanavarastoissa ja pituuksissa oli vaihtelua lasten iän takia. Alinalla oli jo hallussaan valtava sanavarasto sekä mielikuvitus, jolla ei tuntunut olevan rajaa. Vaikka Elli odotti sadutusta, ei hänen kärsivällisyytensä riittänyt pitkäksi aikaa, ja siksi sadut olivat lyhyitä. Saduttaminen oli erilaista Tiinan kohdalla hänen ikänsä vuoksi: sanasto ei ollut kovin laajaa, lauseet olivat lyhyitä ja lasta tuli välillä vastoin sadutuksen peruseriaatteita ohjata kysymyksillä eteenpäin. Lapsen oma toiminta oli vähäistä ja lauseet vain muutaman sanan mittaisia.

Seuraavassa taulukossa kuvaamme jokaisen lapsen sadutustuokioita ja valitsemiemme teemojen esiintyvyyttä. Plusmerkintä tarkoittaa, että kyseistä teemaa esiintyi, ja monta plussaa, että sitä esiintyi paljon. Miinusmerkki sen sijaan merkitsee, ettei teemaa esiintynyt ollenkaan. Plus- ja miinusmerkintä yhdessä merkitsee, että teemaa esiintyi vaihtelevasti.

Vastaanottokodin lasten sadutustuokiot

TAULUKKO 1.

Sadutuskerrat	ALINA 6v			ELLI 4v			TIINA 2v	
	1.	2.	3.	1.	2.	3.	1.	2.
aktiivisuus/aloitteellisuus	+	+++	+++	++	+++	+++	-	+/-
paljon kerrottavaa	+++	-	+++	+++	+++	-	-	-
alkukankeus	+	-	-	-	-	+	+	-
keskittymisen herpaantuminen	-	-	+	-	++	-	-	-
tekeminen keskittymisen tukena	+	+	+	+	-	-	+++	+++
onnistumisen kokemukset	+	+	+	+	-	+	+	-
kontakti aikuiseen	+	+	+	+	+	+	-	+
arvostelun pelko	+	-	-	+	-	-	-	+

6.1.1 Aktiivisuus ja aloitteellisuus

Lapset olivat sadutettaessa suurimmilta osin aktiivisia ja aloitteellisia, mistä voi päätellä, että he olivat tottuneet vaihtuviin ihmisiin. Luottamus syntyi yleensä helposti. Esimerkiksi toisella sadutuskerrallaan kuusivuotias Alina odotti jo saduttamista huoneensa pöydän ääressä. Saman tytön kolmannella sadutuskerralla hän alkoi kertoa satua pyytämättä alkaa satuilemaan. Tästä voi päätellä, että sadutuskertojen määrä on suoraan verrannollinen lasten aloitteellisuuden kasvuun. Ylösen (2000) ja Karlssonin (2007) mukaan sadutuksen myötä lapsi rohkaistuu, ei vain seuraavissa sadutustuokioissa, vaan muissakin tilanteissa ilmaisemaan itseään, ajatuksiaan ja jopa arkoja asioita (Karlsson 2000, 119; Ylönen 2000, 63, 126).

Monella kerralla lapsilla oli puheen tulvaa. Alina sanoi kertovansa niin pitkän sadun, että meiltä loppuu paperi kesken. Monesti myös lapset aloitettuaan sadun eivät malttaneet lopettaa sitä. Neljävuotiaalla Ellillä oli kahdella ensimmäisellä sadutuskerralla paljon ideoita, joita hän meille luetteli. Lasten kova halu

viettä aikaa aikuisen kanssa satuillen kertoi meille jotakin siitä, että näillä lapsilla oli tarve aikuisen läsnäoloon ja tulla kuulluksi.

6.1.2 Arvostelun pelko

Joillain kerroilla lapsilla oli havaittavissa heikkoa uskoa omiin kykyihinsä. Huomasimme myös, että lapset on saatettu monesti sivuuttaa tai heidän puheitaan ei ole otettu vakavasti. Esimerkiksi kuusivuotias Alina pelkäsi ensimmäisellä sadutuskerrallaan, että nauramme hänen sadulleen ja saimme jonkin aikaa rohkaista tyttöä satuilemaan, kunnes satua alkoi tulla. Useimmiten alkukankeus kuitenkin johtui enimmäkseen jännittämisestä, ujoudesta tai siitä, että lapsi ei vain kyseisenä päivänä ollut satuilutuulella.

Lapset tarkkailivat usein aikuisia ja sitä, miten nämä reagoivat sadun tapahtumiin. Karlssonin (2000, 71) mukaan lapsi täytyykin vapauttaa arvioinnista, jotta hän voi kertoa vapaasti mielessään olevista asioista. Joskus lapset saattavat luulla, että aikuinen pyytää kertomaan jonkin valmiin sadun, ja siksi pelkäävät arvostelua tai etteivät he osaa kertoa satua. Sadutuksessa lasta ei vaaditakaan kertomaan valmista satua tai osaamaan jotakin tiettyä satua ulkoa.

6.1.3 Lapsen keskittyminen

Ainoastaan kahdella sadutuskerralla kahdeksasta lapsen keskittyminen vaati tukea. Toiset asiat saattoivat kiinnostaa lasta enemmän sillä hetkellä. Esimerkiksi toisella sadutuskerrallaan Elli olisi mieluummin halunnut lukea kirjaa kuin olla sadutettavana. Kuitenkin hän olisi halunnut viettää aikaa aikuisen kanssa, mikä kieli tarpeesta aikuisen läsnäoloon. Alinan kohdalla yksi sadutuskerta oli hermostuneempi kuin muut, koska hänelle oli tulossa vierailijoita, joita hän odotti kovin innoissaan ja malttamattomana.

Monesti tytöillä oli jokin esine ikään kuin keskittymisen tukena heidän satuillessaan. Esimerkiksi Alina piteli kahta kynää kasvojensa edessä, piirsi ja kertoi

satuaan, tai toisella kerralla kertoessaan satua piteli lelua käsissään. Elli kertoi satuaan kovaan ääneen kosketellen samalla punaista paperia, joka meillä oli mukana. Tiinan kohdalla leikki oli osa satuilua, ja tyttö pitelikin muumipeikkoa sylissä kertoen leikistään satua.

6.1.4 Onnistumisen kokemukset

Kun aikuinen alkoi lukea lapselle satua, monesti lapsen kasvoilla oli tyytyväinen hymy. Karlssonin (2007, 127–129, 133) mukaan kun lapsi on sadutuksen myötä kokenut, että hänen ajatuksensa ovat merkityksellisiä, on syntynyt keskinäinen luottamuksen tunne. Lopulta lapsi on rohkaistunut usein muissakin tilanteissa ja hänen itsetunto on kasvanut.

Ylösen (2000, 63, 126) mukaan satujen maailma tuottaa lapsille iloa ja jotain hyvin ainutkertaista sekä sadut herättävät monenlaisia tunteita lapsissa. Opinäytetyössämme tämä näkyi lasten eläytymisenä satuunsa esimerkiksi äänenpainoin, käsiliikkein tai naureskellen hassuille kohdille ja hymyillen. Näitä oli havaittavissa kuudella kerralla kahdeksasta sadutustuokiosta. Kaiken kaikkiaan sadutustuokiot olivat hyväntuulisia hetkiä, joista aisti että lapset nauttivat yhdessäolosta, kaksinkeskisestä ajasta ja saamastaan henkilökohtaisesta huomiosta.

6.1.5 Aikuisen rooli

Sadutustuokioissamme aikuinen toimi pääasiassa ohjeen kertojana ja sadun kirjaajana. Ohje kerrottiin jokaisen sadutuskerran alussa: ”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat”. Karlssonin (2000) mukaan sadutustilanteessa aikuinen väistyy auktoriteetin roolista. Aikuinen keskittyy itse sanomaan ja kuuntelemaan tarinaa. Tämän hän osoittaa lapselle ilmeillään ja eleillään sekä olemalla puuttumatta kertomuksen sisältöön. Aikuinen on aidosti kiinnostunut lapsen ajatuksista, eikä missään vaiheessa korjaa lapsen ”virheitä”. (Karlsson 2000, 44, 51; Karlsson 2009, 120.)

Pyrimme luomaan lapsiin tunteen omasta tärkeydestä ja siitä, että he osaavat kertoa sadun. Eläydyimme itsekin sadunkerrontaan ilmein ja elein sekä hämmästelemällä sadun etenemistä ja sadun tapahtumia. Eläytymällä satuun, annoimme lapsille tunteen, että tätä kuunnellaan ja hänen satuaan ja tekemistään arvostetaan. Sinkkosen (2001, 123) mukaan aikuiselta vaatii runsaasti empatiakykyä ja kykyä olla aidosti läsnä. Karlsson (2000, 44, 51) onkin sitä mieltä, että aikuinen osoittaa näin lapselle keskittyvänsä kuuntelemaan kertomusta. Usein jouduimme myös pyytämään, että lapsi odottaa satua kertoessaan. Karlssonin (2000, 51, 92) mukaan tämä on aivan tavallista. Silloin tällöin aikuinen on myös rohkaisijan roolissa.

Meidän oli helppo luoda kontakti lapsiin ja nämä olivat hyvin mielissään heille suodusta kahdenkeskisestä ajasta. Välillä luottamusta ei tarvinnut edes ansaita; Elli tuli heti ensimmäisellä tapaamiskerralla ennestään tuntemattoman saduttajan syliin ja piti sitä tärkeänä sanomalla useasti ääneen: ”Saan olla sylissä!”. Toisella sadutuskerralla kaksivuotias Tiina nähdessään meidät pyysi meitä tulemaan huoneeseensa satuilemaan hänen kanssaan. Saduttamalla tutustuimme nopeasti ennalta tuntemattomiin lapsiin. Karlssonin (2007, 123) mukaan sadutus onkin osoittautunut oivaksi tavaksi tutustua lapsiin. Olennaista Karlssonin (2000, 44) mukaan on, että aikuinen viestittää lapselle alusta saakka olevansa kiinnostunut lapsen ajatuksista.

Osalle lapsista toinen saduttajista oli tuntematon ja toinen tuttu. Emme huomanneet kuitenkaan mitään eroa tilanteessa, jossa lasta sadutti ennestään tuntematon saduttaja. Ensimmäisillä kerroilla ilmennyt ujous oli suunnattu molempia aikuisia kohtaan.

6.2 Satujen analyysi

Monissa tutkimuksissa analyysin päähuomio on tarinoiden muotokysymyksissä. On luokiteltu sanoja, teemoja, aloituksia, lopetuksia, lauseiden pituuksia ja juonen logiikkaa. Tutkimuksista on ilmennyt, että lasten sadut ovat monipolvisia,

hauskoja, säädyllyisiä ja sopivuuden rajoja rikkovia tuotoksia. Tutkimukset ovat käsitelleet tarinoiden ulkoisia piirteitä ja syvällisempi, monitieteinen analyysi on vasta kehitteillä. (Lapset kertovat- hanke.) Opinnäytetyömme satujen analyysiosuus luokittelee saduissa useimmiten esiintyneitä teemoja.

6.2.1 Pelottavat asiat

Vastaanottokodin lasten saduissa yli puolessa oli jokin ongelma tai yllätys. Kuolemaa tai pelottavia tapahtumia oli yhteensä viidessä kahdeksasta sadusta. Lapset kertovat -hankkeen saduista suuressa osassa oli jokin yllätys tai ongelma. Ongelmana olivat yleensä pelot, esimerkiksi eroon joutuminen vanhemmista. Joissain saduissa ilmeni myös kuolemaa ja rikoksia, mutta kuolema kuitenkin kaiken kaikkiaan oli harvinainen aihe. (Lapset kertovat –hanke 2006.)

Sitten tulta oli niin paljon, että koko maailma paloi. Sitten soittivat palokunnan ja palokunta kuoli. Sitten ne metsästäjät tulivat sirkukseen ja tappoivat kaikki eläimet.

Muumipeikko ei ole kiltti.

Pelottava. Nuolee minua hirveesti.

Ja se ykä-ykä leijona tuli syömään ne possut...

Sitten tuli että yksi musta hirviö söi sen, ja sitten tuli toinen musta hirviö, sitten tuli oranssi hirviö...

6.2.2 Onnelliset asiat

Vaikka monessa lasten saduista esiintyikin pelkoja ja kuolemaa, oli niissä havaittavissa myös toivoa. Pelastajan roolissa oli usein jokin mielikuvitushahmo. Saduista kuudessa kahdeksasta oli onnellinen loppu.

Sitten tuli smurffi pelastamaan koko maailman.

Sitten lintu tuli avaamaan ikkunan ja he menivät ikkunasta ulos takaisin torille.

Monesti luulisi, että lastensuojelun lasten sadut olisivat jollain tavalla synkkiä ja täynnä epätoivoa. Myös meillä oli alussa tällainen olettamus. Kuitenkin saduissa ilmeni pelastumisen lisäksi muitakin positiivisiksi seikoiksi luonnehdittavia teemoja.

Tuli aurinko, joka lämmitti koko maan.

Hän sai lahjaksi toisen lahjan, jota oli aina toivonut, leikkinallen.

Hän pääsi äitinsä kanssa leipomaan kakkua ja maistamaan taikinaa ja leipomaan muffinsseja.

Sitten äiti lakaisi nojatuoleista pölyt pois ja kiillotti huoneen ja kävi aukaisemassa oven vieraille.

6.2.3 Menettäminen

Ellillä oli saduissaan menettämiseen liittyviä teemoja. Karlssonin (2007, 125) mukaan on yleistä, että kullakin kertojalla on tiettyjä teemoja, joita hän tuo esiin. Koemme menettämisen teemojen toistuvuuden voivan liittyä menettämisen pelkoon. Menettämisen pelko näyttäytyi mielestämme myös lapsen käyttäytymisessä, sillä tämä ripustautui meihin, halusi syliin ja piti sitä erittäin tärkeänä eikä olisi halunnut luovuttaa sadutuksen yhteydessä tekemiään piirrustuksia kopioitavaksi. Parin kertomuksen perusteella ei Karlssonin mukaan kuitenkaan voi tulkita, että lapsella olisi jokin ongelma, joten tyydymme havaintojemme pohjalta syntyneisiin tunteisiin ja kokemuksiin tulkinnan sijaan (Karlsson 2007, 125).

Sitten hän sai lahjaksi leikkiperhosen - - se lensi tiehensä.

Pikku-Maija sai pupun, joka karkasi. Hän osti koiran, mutta sekin karkasi.

6.2.4 Satujen hahmot

Vastaanottokodin lasten saduissa eläinhahmoja esiintyi runsaasti, ihmishahmoja hyvin vähän. Kun Lapset kertovat -hankkeen satuja on analysoitu, on havaittu, että lasten saduissa esiintyy paljon eläinhahmoja ja toiseksi eniten sivuhenkilöinä oli ihmisiä (Lapset kertovat –hanke 2006). Eläinhahmoja olivat muun muassa: leijona, lintu, norsu, harakka, hiiri, lehmä, pupu, kettu, perhonen, nalle, possu, kana, gepardi, tiikeri, mustekala, koira, käärme, tiikeri, susi, sisilisko, kissa.

Ja sitten leijona ja gepardi ja tiikeri menivät takaisin sirkukseen ja näkivät, ettei sirkuksessa ole muita eläimiä ja sitten leijona karjaisi niin kovaa, että kaikki teltat menivät rikki ja ihmiset pelästyivät ja eläimet juoksivat pakoon.

Toiseksi eniten eläinhahmojen jälkeen tarinoiden henkilöinä esiintyi erilaisia satuhahmoja ja mielikuvitusolioita. Näitä olivat mm. hattivatit, kummitukset, smurffi, hirviöt, kynä, sateenkaari, metsästäjät, pikku-Maija, pikku-Hanna, Muumi-peikko, banaani, sitruuna, ”gonggakonkka”.

Olipa kerran banaani, ketä osasi puhua. Kaikki banaanit banaanikaupungissa karkasivat torilta ja tulivat takaisin banaanikaupunkiin.

Yhdessä vastaanottokodin lapsen sadussa esiintyi äiti tekemässä hyvin arkisia asioita. Äidin auktoriteettiasema sadussa ilmeni niin, että äiti salli sadussa lapsen tekevän erinäisiä asioita, vrt. ”pääsi”. Lapset kertovat -hankkeen saduissa perhe ei ollut kovin yleinen aihe. Äiti esiintyi vain harvoin saduissa. Saduista ilmeni, että äidit ja isät tekevät niissä arkisia asioita ja ovat selvästi auktoriteetin asemassa. (Lapset kertovat- hanke 2006.)

Hän pääsi äitinsä kanssa leipomaan kakkua ja maistamaan taikinaa ja leipomaan muffinsseja.

Sitten äiti lakaisi nojatuoleista pölyt pois ja kiillotti huoneen ja kävi aukaisemassa oven vieraille.

6.2.5 Hoivaaminen

Ellin saduista lähes jokaisessa oli pentuja ja näiden hoitamista. Hoivaaminen kertoo paljon siitä, että ehkä lapsilla on hoivan kaipuuta ja kuitenkin tietoa siitä, että lapsista tulee pitää huolta. Viitaten edelleen Karlssonin (2007, 125) ajatukseen siitä, ettei parin kertomuksen pohjalta voi tehdä tulkintaa, jätämme havaintomme vain oletukseksi.

Oli leijona, jolla oli pentuja.

Hiirellä oli pentuja.

Tuli sitruuna, joka kuori itsensä ja antoi kaikki kuorensa nukkumapeitoksi.

6.3 Yhteenveto sadutustilanteista

Alinaa oli toinen meistä aiemmin saduttanut ollessaan kyseisessä vastaanotokodissa harjoittelussa. Tästä johtuen tyttö osasi olla sadutettavana sekä ottaa huomioon kirjaamisen hitauden. Ensimmäisellä sadutuskerralla Alinaa piti rohkaista melko paljon johtuen siitä, että vain toinen meistä oli hänelle ennestään tuttu. Häntä jännitti sadun kertominen, mutta toisaalta hän kertoi mielellään satua, kun pääsi vauhtiin. Hän oli aktiivinen ja piti pitkien satujen kertomisesta. Keskimäärin Alinan saduttaminen kesti yhteensä 30 minuuttia, jonka lisäksi vielä joinain kertoina hän piirsi sadusta kuvan, mikä saattoi kestää toiset 30 minuuttia. Toisella ja kolmannella kerralla tytön saduttamisen aloittaminen ei tarvinnut enää rohkaisua ja toisella kerralla tyttö jo käveli oman huoneensa pöydän ääreen ikään kuin valmiiksi sadutettavaksi. Saduissaan työllä oli jatkuvaa hyvän ja pahan kamppailua sankari-hirviö -teemojen kautta. Saduissa näkyi hie-

man enemmän negatiivisia teemoja kuin positiivisia ja onnellisia asioita. Saduissa kerrottiin tulipalosta, kuolemasta, muiden syömisestä, tappamisesta ja pelosta. Toisaalta havaittavissa oli myös hahmojen pyrkimystä pelastumiseen ja onnelliseen loppuun kuitenkin usein tässä monesti epäonnistuen. Yhdessä sadussaan tyttö kertoi tarinan äidistä ja lapsesta, josta pystyi hyvin näkemään työllä olevan jonkinlainen – vaikkakin hieman stereotyyppinen – kuva hyvästä äidistä: ”äiti siivoaa” ja ”äiti leipoo”. Kuitenkaan tässä, kuten ei kenenkään tytön sadussa ei ollut isää tai isähahmoksi verrattavaa.

Elli oli ollut aikaisemmin sadutettavana meistä toisen kanssa, toinen ei siis ollut tuttu. Tyttö oli persoonaltaan avoin ja tuli heti ensimmäisellä tapaamiskerralla ennestään tuntemattoman saduttajan syliin ja piti sitä tärkeänä sanomalla useasti ääneen: ”Saan olla sylissä!”. Kontakti oli jo ensimmäisellä kerralla helppo luoda. Tyttö oli alusta asti innostunut sadutuksesta ja ensimmäisellä kerralla sanoi, että aiheita on monia. Tyttö oli odottanut saduttamista innoissaan seuraavalla kerralla. Ensin oli kuitenkin toisen sadutusvuoro, jolloin tyttö loukkaantui asiasta, eikä omalla vuorollaan olisi enää halunnut saduttaa. Keskustelimme asian läpi tytön kanssa, jonka jälkeen tyttö oli valmis sadutettavaksi. Sadutustilanteissa tyttö oli aina valmis ja innokas satuilemaan, josta päätellen työllä oli suuri tarve aikuisen läsnäoloon. Tytön sadutustilanteet olivat kestoiltaan keskimäärin kymmenen minuuttia mukaan lukien mahdollinen piirtäminen. Vaikka Elli odotti sadutusta, ei tytön kärsivällisyys riittänyt pitkäksi aikaa ja tytön sadut olivat lyhyitä. Saduissa esiintyi paljon toistoa ja sitten- sanaa, joka saattaa olla ominaista tytön ikäisille lapsille. Ellin saduista löytyi jokaisesta hoiva-teemaa. Monessa sadussa oli eläinhahmo ja tämän pentuja. Sadut olivat sävyiltään onnellisia eikä negatiivisia sävyjä ollut havaittavissa.

Tiinaa ei ollut sadutettu koskaan aiemmin. Saduttaminen oli erilaista tytön kohdalla hänen ikänsä vuoksi: sanasto ei ollut kovin laajaa, lauseet olivat lyhyitä ja lasta tuli ohjata kysymyksillä eteenpäin. Kumpikaan meistä saduttajista ei ollut ollut tekemisissä hänen kanssaan aiemmin. Tutuistimme ennen ensimmäistä sadutuskertaa lukemalla kirjaa ja leikkimällä. Oikeastaan molemmat sadutuskerrat nivoutuivat leikin yhteyteen Tiinan kertoessa lelustaan leikkien sillä samaan aikaan. Tyttö siis omalle iälleen ominaisella tavalla eläytyi satuun mukaan

leikin avulla. Toisella sadutuskerralla tyttö selvästi muisti meidät tullessamme, huusi toisen nimeä ja pyysi huoneeseensa ikään kuin pyyntönä saduttelemaan. Sadutustilanteet olivat kestoaltaan keskimäärin 10 minuuttia, tähän aikaan sisältyi myös mahdollinen piirtäminen. Lapsen oma toiminta oli vähäistä ja lauseet vain muutaman sanan mittaisia.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Sadutusmenetelmästä on moneksi. Siitä on tehty monia tutkimuksia ja opinnäytetöitä, mutta enimmäkseen päivähoidon puolella. Lukuisat hakumme sadutuksen ja lastensuojelun yhdistämisestä eivät opinnäytetyön tekoprosessin loppuun mennessä olleet tuottaneet juurikaan tulosta, joten olkoon opinnäytetyömme jäänrikkoja.

7.1 Sadutuksen toimivuus ja hyödynnettävyys lastensuojelussa

Havaintomuistiinpanojemme pohjalta huomasimme lasten reagoineen positiivisesti pitämäämme kesäkerhoon. He olivat toiminnasta innostuneita ja joskus tullessamme saduttamaan lapset pyysivät jo tulemaan huoneeseensa satuilemaan. Vaikka monia tytöistä ensin ehkä hieman jännitti satuilu, ensikohtaamisen jälkeen rohkaisun tarvetta ei juuri ollut. Tytöt nauttivat yhdessäolosta ja halusivat meidän viettävän heidän kanssaan aikaa myös muuten kuin saduttaen, esimerkiksi lukien kirjaa. Tähän saattoi vaikuttaa se, että tytöt ovat persoonaltaan avoimia ja tottuneet ehkä kohtaamaan vaihtuvia ihmisiä nuoreen ikäänsä nähden, mutta koimme kuitenkin, että osuutta oli myös tavallamme kohdata lapset arvostavasti ja olla aidosti kiinnostuneita heidän saduistaan ja ajatuksistaan.

Havaintojemme pohjalta lapset pitivät sadutustuokioita tärkeinä ja mukavina hetkinä. Lisäksi teoretietomme tukee ajatusta sadutuksen voimavaraistavasta ja lapsen kehitystä tukevasta vaikutuksesta. Sadutus on toimiva työväline lapsen kanssa työskennellessä, kuten päivähoidossa toteutetuissa sadutustutkimuksissa on todettu. Esimerkiksi tutkimus- ja kehittämishankkeessa ”Lapsille puheenvuoro - ammattikäytännön perinteet murroksessa” tehtävänä oli selvittää päivähoidon lasten osallisuutta saduttaen. Tutkimuksessa saduttamisen avulla saatiin tietoa lapsista, lasten mielenkiinnon kohteista, tavasta ajatella sekä toimimisesta ilman pakkoa. (Karlsson 2000, 145.)

Koimme, että ei niinkään sadut, vaan juuri sadutustilanteet ja aikuisen läsnäolo kasvattivat lasten itseluottamusta ja – tuntoa. Sillä, millaisen sadun lapsi kertoi, ei ollut niinkään väliä. Painotimme omaa rooliamme sadutustilanteissa niin, että tehtävänäimme oli tukea lapsen omatoimisuutta ja sanavaltaa kertoa juuri sellainen satu, jonka lapsi halusi kertoa. Kokemus omasta tärkeydestä korostui lapsissa opinnäytetyömme kesäkerhossa. Lasten hymyt ja innostuneisuus oman sadun kertomisessa, kirjaamisessa ja sen ääneen lukemisessa ilmaisivat meille, että lapset nauttivat, kun heitä kuunneltiin, heidän tarinoistaan oltiin kiinnostuneita ja heitä arvostettiin.

Karlssonin tutkimuksen aikana havaittiin, että lapset kokivat tärkeäksi sen, että heitä kuunneltiin ja arvostettiin. Sadutus oli jäänyt lapsille ”päälle”, eli tutkimuksen päätyttyä menetelmästä tuli samanlainen arkipäiväinen tekeminen kuten esimerkiksi piirtämisestä. Tutkimuksessa havaittiin myös se, että satujen kertominen vaikutti lasten itsetuntoon positiivisella tavalla. Lasten kommunikaatiotaidot paranivat, oppimisen halu sekä kielellinen kehitys lisääntyivät. Tutkimuksessa huomattiin myös, kuinka sadutus vaikutti yleisesti lapsiin: he tunsivat olevansa tärkeitä. Työntekijät (saduttajat) huomasivat, että lapsen kuunteleminen, ilmeiden ja eleiden lukeminen on lapselle tärkeää. (Karlsson 2000, 145–146.)

Sadutus voisi olla myös vastaanottokodissa erinomainen omahoitajuutta tukeva työmenetelmä. Sadutus luo nopeasti ja lapsilähtöisesti yhteyden lapsen ja aikuisen välillä, mikä on tärkeää, sillä sijoitukset vastaanottokodissa ovat kestoltaan usein lyhyitä. Kuitenkin lyhyenkin sijoituksen aikana on tärkeää selvittää lapsen tuen ja hoidon tarve, joka parhaiten onnistuu hyvän omahoitajasuhteen kautta.

Satukeikka-sadutushankkeen aikana vuonna 1997 sadutusmenetelmää sovellettiin myös sijaishuoltoon. Tällöin kaivattiin uusia menetelmiä lastensuojelutyöhön ja sadutus oli siihen omiaan vähäisellä resursoinnin tarpeella. Kolmessa eri lastensuojeluyksikössä tutustuttiin sadutusmenetelmään ja sen soveltamiseen sijaishuollossa olevien lasten kuntoutuksen tarpeisiin. Lisäksi keskusteltiin lapsiehtoista työmuodoista sijaishuollossa. Lastensuojeluyksiköiden tapaamisten

tuloksena syntyi ajatus, että saduttaminen voisi olla hyvä väline omahoitajasuhteeseen lisäämään lapsen yksilöllistä kuuntelua. (Kemppainen 2006.)

Johtopäätöksenä voidaan pitää, että oikeaoppisella, kiireettömällä ja lasta arvostavalla kohtaamisella kuten sadutus, voidaan saada lapsessa aikaan monia asioita. Itsetunnon kasvua pidämme merkittävimpana sadutusmenetelmän vaikutuksena. Pitkäaikaisesti saduttaen lastensuojelulapset saivat keinoja käsitellä kokemuksiaan ja ajatuksiaan ja eheytyä.

Eheytymisprosessi alkaa lapsen tasa-arvoisesta kohtaamisesta, jota he eivät välttämättä huoltajiltaan ole saaneet. Lapsen ajatusten ja mielipiteiden kunnioittaminen saavat lapsen ymmärtämään, että hän itse ja hänen mielipiteensä ovat tärkeitä. Lapsen itsetunto kasvaa ja eheytyy, kun lapsi kokee onnistumisen kokemuksia. Sadutusmenetelmällä ei tunnu olevan kuin positiivisia vaikutuksia etenkin mahdollisesti traumaattisia kokemuksia kokeneille lastensuojelun lapsille. Itse asiassa sadutus tuntuu sopivan jopa paremmin lastensuojeluun kuin päivähoitoon, sillä lastensuojeluyksiköissä on harvemmin esimerkiksi yhtä suuria ryhmäkokoja.

8 POHDINTA

Pienten lasten vastaanottokodissa asuvilla lapsilla on monenlaisia taustoja ja tarpeita. Lapsilla saattaa olla takanaan rankkoja kokemuksia, joita mielestämme tarvitsee työstää jo lastensuojelutarpeen arviointivaiheessa vastaanottokodissa. Opinnäytetyömme tähtääkin esittelemään helposti toteutettavan ja positiivisia merkityksiä sisältävän sadutusmenetelmän vastaanottokodin työntekijöille.

Kiinnostuksemme lastensuojeluun sekä pienten lasten kanssa toimimiseen olivat työmme lähtökohtia. Opiskelija Haapala on suorittanut kaikki harjoittelunsa lastensuojelun saralla ja opiskelija Saarnio päivähoiton puolella. Lisäksi opiskelija Saarnio tavoittelee lastentarhanopettajan kelpoisuutta. Yksi kiintopiste työsämme olikin lastensuojelun ja päivähoiton osaamisemme yhdistäminen.

8.1 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2004, 217) mukaan kaikki ihmisiä koskevat kuvaukset ovat ainutlaatuisia, joten laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa ei voida käyttää perinteisiä pätevyyden mittareita. Opinnäytetyömme kuvaa vastaanottokodin lasten ajatuksia sadutuksen kautta, joten olemme pyrkineet osoittamaan luotettavuuden muilla keinoin.

Etenkin havainnointitutkimuksen luotettavuutta parantaa tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta: muun muassa kuvaus olosuhteista, paikasta, ajasta, mahdollisista häiriötekijöistä ja tutkijan omasta itsearviointista tilanteessa (Hirsjärvi ym. 2004, 217; Tuomi 2007, 152). Olemme kertoneet seikkaperäisesti sadutuskesäkerhon toteuttamisesta niin tarkasti kuin se tutkittavien ja yhteistyötahon anonymiteetin suojaamisen rajoissa on mahdollista.

Eettisyyteen vaikuttaa opinnäytetyöhön osallistuvien henkilöiden anonymiteetin turvaaminen. Vanhempien lupalapusta (LIITE 1) on poistettu kohdat, joista voisi päätellä yhteistyötahomme sijainnin. Päätimme puhua pääkaupunkiseudulla

sijaitsevasta vastaanottokodista, keksiä lapsille peitenimet ja pyöristää heidän ikänsä noudattaaksemme tutkimusetiikkaa. Tuomen mukaan anonymiteetin turvaamisen lisäksi tutkittavien suojaamista on osallistumisen vapaaehtoisuus, osallistujien oikeuksien ja hyvinvoinnin turvaaminen ja tutkimustietojen luottamuksellisuus sekä se, että osallistujille selitetään tutkimuksen tarkoitus (Tuomi 2007, 145–146).

Kun lapsi ei ollut satuilutuulella, emme pakottaneet häntä osallistumaan. Jos lapselle ja hänen hyvinvoinnilleen olisi ollut haittaa sadutuksesta, emme olisi ottaneet lasta mukaan tutkimuksen toteutukseen. Opinnäytetyöhön saamamme tiedot ja materiaalit olivat ehdottoman luottamuksellisia ja ne hävitettiin opinnäytetyön valmistuttua. Lisäksi selvitimme lapsille mistä opinnäytetyössämme on kyse ja mihin tarvitsemme heidän satujaan ja piirustuksiaan.

Pyrimme opinnäytetyössämme noudattamaan eettisyyttä muun muassa käyttäen laadukkaita ja päteviä lähteitä, olemalla lähdekriittisiä ja viittaamalla lähteisiin oikein. Tuomen mukaan tutkijoiden tulee noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä, johon kuuluu muun muassa oikea viittaaminen lähteisiin (Tuomi 2007, 146).

Luotettavuutta tutkimuksessa voidaan arvioida myös triangulaation kautta (Hirsjärvi ym. 2004, 218). Opinnäytetyössämme triangulaatio toteutuu tutkijatriangulaationa, joka Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2004, 218) mukaan tarkoittaa useampaa aineistonkerääjää, analysoijaa ja tulkitsijaa tutkimuksessa. Lisäksi työmme luotettavuutta osoittaa sen teoreettinen triangulaatio eli tutkimusongelmaamme lähestytään monien eri teorioiden näkökulmasta.

Usein luotettavuuteen vaikuttaa tutkimuksen kesto – etenkin, kun tiedonkeruumenetelmänä on havainnointi (Tuomi 2007, 152). Ymmärrämme tämän: mielestämme parhaimmassa mahdollisessa tilanteessa olisimme toteuttaneet opinnäytetyömme työstöosuuden viimeisen opintokokonaisuutemme kymmenen viikkoa kestävässä harjoittelussa. Tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista, joten päädyimme pitämään sen sijaan kesäkerhon. Koemme tuloksemme olevan kuitenkin päteviä suhteessa teorian tietoon ja antavan merkkejä siitä, että sadutus-

menetelmä soveltuu hyvin käytettäväksi myös pienten lasten vastaanottokodissa.

8.2 Opinnäytetyöprosessin arviointi

Opinnäytetyöprosessin aikana pohdimme eroja sadutuksen soveltuvuudesta lastensuojelun ja päivähoidon välillä. Tulimmekin siihen tulokseen, että sadutusmenetelmä soveltuu ehkä jopa paremmin lastensuojeluun kuin päivähoitoon. Päiväkotien ongelmana ovat usein liian suuret ryhmäkoot ja työntekijöiden vähäisyys: päiväkodissa on vaikea irroittaa työntekijä saduttamaan ainoastaan yhtä lasta. Vastaanottokodissa sen sijaan lapsiryhmät ovat yleensä pieniä ja työntekijät ovat jatkuvasti läsnä, jolloin olisi helppo siirtyä lapsen kanssa syrjempään satuilemaan. Lisäksi säännöllinen saduttaminen tarjoaa korjaavia kokemuksia lastensuojelun lapsille, mikä on ensiarvoisen tärkeää.

Valitsemamme menetelmä sopi juuri tähän opinnäytetyöhön, sillä tarkoituksenamme on pohtia soveltuuko sadutus voimaannuttavana menetelmänä pienten lasten vastaanottoyksikköön. Työmme loppuvaiheessa pohdimme aineiston riittävyttä tuloksien tarkastelussa. Kesäkerhon suunnitteluvaiheessa koimme, että kaksi sadutuskertaa viikossa neljä viikon ajan antaisi meille paljon aineistoa. Oletuksena oli, että yhdessä tunnissa saisimme enemmän kuin kaksi lasta sadutetuksi. Joillakin kerroilla sadutuksia syntyikin vain yksi. Kesäkerhon pituus olisikin siis voinut olla kaksi tuntia yhden tunnin sijaan. Jatkotutkimuksen ja kehittämisen kannalta vastaavanlainen tutkimus olisikin mielenkiintoista toteuttaa pidemmän ajanjakson kuluessa. Tällöin havainnoitaviin pääsisi tutustumaan paremmin ja havainnoitavia asioita voisi myös olla enemmän. Sadutustilanteisiin voisi myös varata enemmän aikaa, jotta lapsi saa kertoa minkälaisen sadun tahansa ja kuvittaa sen juuri niin kuin tämä haluaa.

Toteutuksen lopuksi olisimme voineet lasten kommenttien lisäksi kerätä arvioita vastaanottokodin henkilökunnalta. Toisaalta tämä olisi ollut pintapuolista, sillä kukaan henkilökunnasta ei ollut itse sadutustilanteissa läsnä, joten kommentteja olisi tullut vain kirjallisesta versiosta. Kirjallisesta versiosta olimme ke-

ränneet kommentteja läheisiltämme ja opiskelutovereiltamme ohjaavien opettajien kommenttien lisäksi.

Opinnäytetyöprosessin lopuksi lähetimme sidotun version myös yhteistyötahollemme. Olimme suunnitelleet, että työn julkistamistilaisuudesta olisi voinut saada lasten sadutuspiirustuksista kootun taidenäyttelyn ja olisimme esitelleet työtä tarkemmin myös työelämäyhteistyötaholle. Koska sadutuksia kertyi kahdeksan ja piirustuksia kolme, ei taidenäyttelyidea ollut toimiva. Koimme, että varsinaiselle työmme esittelylle ei ollut työelämäyhteistyötaholta kysyntää, joten päädyimme luovuttamaan heille painetun työn ja kiittämään yhteistyöstä.

Pohdimme myös ennen opinnäytetyön työstä eroavatko lastensuojelun lasten sadut päiväkotimaailmassa tehdyistä sadutuksista. Oletimme, että vastaanottokodin lasten saduissa näkyisi negatiivisia ja ehkä traumaattisiakin asioita, mutta tuloksemme osoittivat, ettei näin ole. Vastaanottokodin lasten sadut olivat aivan tavallisia pienten tyttöjen satuja.

Opinnäytetyön toteuttaminen parityönä oli sekä positiivinen että haastava kokemus. Positiivista oli vertaistuki ja vastuun sekä työn jakautuminen myös toiselle. Tutkijaparin yhteistyö ei ollut aluksi aivan saumatonta. Se, että kaksi erilaista ihmistä löytää molemmille sopivan ajan, paikan ja tavan toteuttaa niinkin haasteellista työtä kuin opinnäytetyö oli vaikeaa. Lisäksi toteutusta hankaloitti omalta osaltaan opiskelija Haapalan syyskuussa 2010 syntynyt esikoinen.

Sadutusta käyttäessä aikuisen tulisi tutustua menelmään etukäteen. Menetelmää kannattaa käyttää sellaisessa tilassa, jossa lapsi ei koe häiriöitä. Sadutusta edistää aikuisen sitoutuneisuus ja aito läsnäolo sadutustilanteessa. Tilanteeseen tulisi myös varata riittävästi aikaa, jotta lapsella on mahdollisuus kertoa juuri sellainen satu kuin hän haluaa. Lapsen rohkaiseminen ja lapsen toiminnan tukeminen nousivat opinnäytetyössämme esille: rohkaisemisen ja tukemisen avulla lapsi kokee onnistumisen tunteen ja kokee osaavansa erilaisia asioita. Sadutusmenetelmän keskiössä on lapsi, ja aikuisen tehtävänä on olla kärsivällinen ja taipuvainen lapsen rytmiin.

8.3 Oma ammatillinen kasvu

Opinnäytetyöprosessi oli työntäyteinen kahden vuoden ajanjakso, jonka kautta omaksuimme refleksiivisen ja kehittävän työskentelytavan. Opinnäytetyö kasvoi ja koostui pala palalta, ja juuri kun ajattelimme, että teoretieto on kasassa, täydentyikin se uudella informaatiolla. Vaikka opinnäytetyön työstäminen oli aika ajoin haastavaakin, kasvatti se meitä ammatillisesti monessa suhteessa.

Ammatillisessa kasvussa tunnemme kehittyneemme tutkimuksen teossa ja työmenetelmien käytössä. Tutkimuksen alussa tutustuimme teoriakirjallisuuteen, josta saimme paljon tietoa niin lasten kehityksestä kuin lasten kanssa tehtävästä tutkimuksesta sekä tutkimusmenetelmien käytöstä. Opimme hyödyntämään informaation haussa eri väyliä, kuten koulun ja kaupungin kirjastoa sekä ammattikorkeakoulun tarjoamia hakukoneita.

Tulemme varmasti käyttämään prosessin aikana oppimaamme menetelmää ja kokemuksiamme tulevaisuuden työelämässä. Toinen meistä aikoo suuntautua päivähoiton alalle ja toinen lastensuojeluun. Päivähoidossa menetelmä on vakiintunut joissain yksiköissä, mutta sitä voisi edelleen tehdä tunnetummaksi. Lastensuojeluyksiköissä sadutusmenetelmää ei meidän kokemuksiemme mukaan juurikaan käytetä, minkä vuoksi menetelmän käyttäminen tulevassa työssä lastensuojelussa tulee olemaan merkittävässä asemassa. Kaiken kaikkiaan lasten osallisuuden ja osaamisen tukeminen on sekä lastensuojelussa että päivähoitossa ensiarvoista, mikä tekee taidelähtöisten menetelmien – kuten sadutuksen – käytön tärkeäksi.

LÄHTEET

- Karling, Marjo; Ojanen, Tuija; Sivén, Tuula; Vihunen, Riitta & Vilén, Marika 2009. Lapsen aika. Helsinki: WSOY.
- Becker-Weidman, Arthur & Shell, Deborah (toim.) 2008. Auta lasta kiintymään: vuorovaikutteinen kehityopsykoterapia traumaperäisen kiintymishäiriön hoidossa. Tampere: PT-Kustannus.
- Einon, Dorothy 2001. Lapsen hoito ja kehitys. Terve, tyytyväinen ja tasapainoinen lapsi. Helsinki: Otava.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Karlsson, Liisa 2000. Sadutus - Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Karlsson, Liisa 2007. Mediamatkaan saduttamalla. Teoksessa Leena Pentikäinen, Anu Ruhala & Hanna Niinistö (toim.) Mediametkaa! Osa 2 – Kasvattajan matkaopas lasten mediamaailmaan. Mediamuffinssihanke. Jyväskylä: Gummerrus, 123–134.
- Karlsson, Liisa 2009. To construct a bridge of sharing between child and adult culture with the Storycrafting method. Teoksessa Heikki Ruismäki & Inkeri Ruokonen (toim.) 1st International Journal of Intercultural Arts Education Conference: Post-Conference Book. Helsinki: Yliopistokustannus. Viitattu 14.3.2011.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/14969/RR312_verkkoversio.pdf?sequence=2. 117–127.
- Kempainen, Kaija 2003. Lasten sadut psykologin työn ytimessä. Teoksessa Monika Riihelä (toim.) Pohjolan lasten satusilloja. Jyväskylä: Gummerus. 198–203.
- Kempainen, Kaija 2006. Kissanpojat heikoilla jäillä – sijaishuollon lastenkoodeissa ja perhekoodeissa sadutetaan. Viitattu 6.3.2011.
<http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/lapset/Julkaisut/ARTIKKELIT/SijaishuoltoKaija.htm>.
- Kivijärvi, Marja 2003. Äidin sensitiivisyys varhaisessa vuorovaikutuksessa. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.)

- Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 252–260.
- Koskinen, Sanna 2010. Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina. Väitöskirja. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Kyrönseppä, Ulla & Rautiainen, Juha-Matti 1993. Lapsi laitoksessa. Helsinki: WSOY.
- Lapset kertovat- hanke 2006. Viitattu 9.2.2011.
http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/lapset/Tutkimus/tutkimus_a ineisto.htm.
- Lastensuojelulaki 417/2007, 20§ & 5§. Viitattu 6.3.2011. <http://www.finlex.fi/> .
- Lastensuojelun käsikirja 2008. Vastaanottokodit. Viitattu 9.2.2011.
<http://www.sosiaaliportti.fi/Page/2cf110cf-a46e-4912-8cde-215a5e327b62.aspx>.
- Lastensuojelun käsikirja 2009a. Sadutus. Viitattu 2.2.2011.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/sadutus/>.
- Lastensuojelun käsikirja 2009b. Lapsi ja kriisi. Viitattu 2.2.2011.
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/kriisityo/lapsiakriisi/>.
- Liukkonen, Reetta 2010. Joskus Joutsenet näyttävät kurjilta – luovat ja toiminnalliset työmenetelmät lastensuojelutyössä. Teoksessa Ilona Tanskanen & Eeva Timonen-Kallio (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. 114–130.
- Lyytinen, Heikki & Lyytinen, Paula 2003. Tiedollinen kehitys lapsuudessa. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon: kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY. 87–120.
- Muukkonen, Tiina & Tulensalo, Hanna 2004. Kohtaavaa lastensuojelua. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 2004:1. Viitattu 6.3.2011. http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/38507c804a176e1e9490fc3d8d1d4668/01_lastensuojelua.pdf?MOD=AJPERES.

- Ovaska, Maria 2004. Päivähoidon laatukriteerit lasten näkökulmasta sadutuksen keinoin. Teoksessa Soili Keskinen & Heli Varjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi. 157–186.
- Pasanen, Timo 2001. Lastenkodin asiakaskunta : psykiatrinen tutkimus lastenkotilasten kehityksellisistä riski- ja suojaavista tekijöistä, oirehdinnasta sekä hoidontarpeesta. Väitöskirja. Turku: Turun yliopisto. Psykologian laitos.
- Pulkkinen, Lea 2002. Mukavaa yhdessä: sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Punamäki, Raija-Leena 2010. Kun trauma astuu perheeseen: lasten kehitys sekä selviytymis- ja hoitokeinojen tehokkuus. Teoksessa Maarit Silvén (toim.) Varhaiset ihmissuhteet: polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Saarijärvi: Minerva.
- Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca 2010. Viitattu 6.3.2011. http://www.socca.fi/kehittaminen/lastensuojelu/aiempi_kehittaminen/lastensuojelun_kehittamisyksikko_-hanke/.
- Riihelä, Monika 1996. Mitä teemme lasten kysymyksille?: lasten ja ammattilaisten kohtaamisten merkitysulottuvuuksia lapsi-instituutioissa. Väitöskirja. Helsinki: Stakes.
- Riihelä, Monika 2008. Korvaan päin. Lasten satujen kirja. Helsinki: Lapset kertovat -hanke.
- Saastamoinen, Kati 2010. Lapsen asema sijaishuollossa: käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.
- Salmela, Arja-Riitta 2004. Pienistä äänistä suuriin kertomuksiin – sadutus lasten kuulemisen välineenä perheterapiassa. Teoksessa Soili Keskinen & Heli Varjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi, 140–156.
- Salo, Saara & Mäkelä, Jukka 2006. MIM-vuorovaikutushavainnoinnin käsikirja. Ikävuodet 2–8. Helsinki: Psykologinen kustannus Oy.
- Salo, Saara 2002. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa Jari Sinkkonen (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY. 44–77.

- Siitonen, Juha 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto.
- Sinkkonen, Jari 2003. Lapsen kiintymyssuhteen syntyminen ja sen häiriöt. Teoksessa Pirkko Niemelä, Pirkko Siltala & Tuula Tamminen (toim.) Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY, 92–106.
- Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, Mirja 2001. Äidiksi lapselleni. Helsinki: Kirjapaja.
- Sinko, Päivi 2005. Sosiaalityön näkökulma lastensuojelulain uudistamiseen. Sosiaali- ja terveysministeriö, Lastensuojelun kehittämisohjelma, Lastensuojelulain uudistaminen-osio, Substanssiryhmän raportti 31.3.2005, Helsingin yliopisto, Yhteiskuntapolitiikan laitos.
- Stakesin lastensuojelutilasto 2011. Viitattu 12.01.2011.
<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Lapsuusjaperhe/lastensuojelu.htm>.
- Taskinen, Sirpa & Törrönen, Maritta 2004. Lastensuojelun käsitteistä ja tilasta. Teoksessa J. P. Roos (toim.): Huostaanottokirja. Jyväskylä: Design Nurmisaari, 12–20.
- Timonen-Kallio, Eeva 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa Ilona Tanskanen & Eeva Timonen-Kallio (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. 6–17.
- Tuomi, Jouni 2007. Tutki ja lue: johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, Maritta 2009. Lapsi ja osallistuva havainnoiminen. Teoksessa Jouni Tuomi & Sarajärvi Anneli. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi, 218–233.
- Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Stakes oppaita 56. Saarijärvi:Gummerus. Viitattu 26.4.2011. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>

- Venninen, Tuulikki; Leinonen Jonna & Ojala, Mikko 2010. "Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi" Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Työpapereita 2010:3. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. Viitattu 3.3.2011.
http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf
- Ylönen, Hilikka 2000. Lohditut linnut. Satujen merkitys lapselle. Helsinki: Tammi.

LIITE 1 Vanhempien lupalappu

Hyvät vanhemmat!

12.03.2010

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyömme - vastaanottokodin osastolla -. Opinnäytetyömme aiheena on tutkia mahdollisuutta hyödyntää sadutusta vastaanottokodin työssä ja selvittämään sen positiivisia merkityksiä. Menetelmänä käytämme sadutusta, jossa lapsi kertoo tarinaa omin sanoin, ja jonka ohjaaja kirjaa ylös sanasta saan. Lopuksi annamme lapselle mahdollisuuden kuvittaa satu.

Me opiskelijat sitoudumme ehdottomaan vaitiolovelvollisuuteen sekä käyttämään saamaamme aineistoa vain edellä mainittuun tarkoitukseen. Opinnäytetyössämme ei luonnollisesti julkaista mitään informaatiota, josta lapsen henkilöllisyys kävisi ilmi tai josta perheen voisi tunnistaa. Pyydämmekin Teiltä lupaa saada saduttua lastanne.

Mahdollisten kysymysten ilmaantuessa pyydämme Teitä ottamaan yhteyttä vastaanottokodin johtajaan --.

Ystävällisin terveisin,

Joanna Saarnio & Maija Haapala, Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulu

Lapseni SAA osallistua opinnäytetyön toteuttamiseen _____**Lapseni EI SAA osallistua opinnäytetyön toteuttamiseen _____**_____
Paikka ja aika_____
Huoltajan allekirjoitus

LIITE 2 Havainnointilomake

HAVAINNOT SADUTUSTILANTEESTA

LAPSEN TOIMINTALAPSIIkä
Sukupuoli

Lapsen aktiivisuus

Lapsen aloitteellisuus

Miten lapsi toimii

Lapsen rohkaisun tarve

TILANNE

Lapsen keskittyminen

Kesto

Lapsen ilmeet, eleet

Missä

Kontaktin luominen

AIKUISEN TOIMINTAAIKUINEN

Miten aikuinen toimii

Joanna / Maija

Aikuisen osuus

MUISTIINPANOJA

(Lisähavaintoja ja kuvailua tilanteesta ja sen kulusta)

LIITE 3 Alinan satu ja piirustus sadusta

MIKÄ POSSU

Mikä possu oli vammainen, joka oli tyhmä possu, jonka söi leijona, joka on ykäpykä nimeltään ja se on nimeltään ai, koska hänellä oli kaveri nimeltään ai. Ja se ykäykä leijona tuli syömään ne possut tänä iltana. Ja sitten se tuli meni kanaan ja karjui niin, että kanat heräsivät ja sitten hän söi munat sitten he tulivat niin vihaisiksi, että ne soittivat sirkukseen leijonan. Ja sitten hän karjaisi niin kovaa, että ovat meni sirkuksessa rikki. Ja sitten leijona meni syömään sikalan possut kaikki. Sitten tuli tiikeri, joka taisteli leijonan kanssa niin, että leijonan suusta tippui kaikki ruoat, mitä oli syönyt ja ne pääsi takaisin häkkiin. Ja sitten leijona karjaisi niin kovaa, että gepardikin juoksi pakoon. Ja sitten leijona ja gepardi ja tiikeri menivät takaisin sirkukseen ja näkivät, ettei sirkuksessa ole muita eläimiä ja sitten leijona karjaisi niin kovaa, että kaikki teltat meni rikki ja ihmiset pelästyivät ja juoksivat eläimet pakoon. Sitten leijona omisti sirkuksen omanaan. Sitten eräänä päivänä näki sateenkaaren ja kiipesivät sateenkaareen ja löysivät aarrearkun. Avasivat sen ja löysi kultarahaa ja osti eläimenruokaa. Tämän hurjan päivän jälkeen kaikki eläimet palasivat sirkukseen ja leijona palasi Afrikkaan ja sitten lopulta heidän omistajat tuli ja eläimet palasivat häkkeihin ja sitten eläimet pelastuivat häkkiin. Ja sitten sen jälkeen oli aaaah... tuli sateenkaari uudelleen ja ne kiipesivät sateenkaareen niin, että se jäätty ja sitten tuli aurinko, joka lämmitti koko maan. Sitten koko maahan saapui taas kuningas leijona. Ja sitten tapahtui kaamea juttu. Sitten metsästäjät tulivat sirkukseen ja tappiovat kaikki eläimet paitsi leijonat jäivät jäljelle ja leijonat hyökkäsivät kimppuun ja sitten leijonat olivat löytäneet leirin, jossa oli unohdettu sammuttaa leiri ja sitten koko tuli tulipalo ja ne soittivat palokunnan. Sitten tulta oli niin paljon, että koko maailma paloi. Sitten soittivat palokunnan ja palokunta kuoli. Ja sitten tuli smurffi pelastamaan koko maailman ja sitten tuli smurffipäivän juhlat. Ja sen jälkeen koko päivä oli pelastettu. Ja yön jälkeen tapahtui kaameampi juttu. Tuli oranssi mörkö ja mustekala ja hattivatteja ja kummituksia, jotka tappoivat kaikki leijonat, eläimet ja smurffit, jotka pelastivat päivän. Sitten he söi nekin, jotka pelastivat päivän. Ja sen lisäksi tuli vielä tulikynä, ketä osasi elää ja pelasti heidät. Ja sitten tuli sateenkaari ja eläimet pelästyivät ja hirviöt palasivat takaisin omaan maailmaan.

